



**MEDICINSKA FAKULTETEN**

Lunds universitet

Institutionen för logopedi och foniatri

# **Digitala bilders kommunikativa funktion för människor med kommunikationshandikapp**

**Maria Sporre**

**Vetenskapligt arbete**

**i logopedi, 20 p 2000**

**Handledare: Boel Heister Trygg och Bodil Jönsson**

## SAMMANFATTNING

Syftet med föreliggande studie är att undersöka hur tre personer med grava talhandikapp använder digitala bilder i sin kommunikation. Digital kamera och digitala bilder har använts som kommunikationshjälpmedel för talhandikappade sedan början av 1990-talet och används idag i allt större omfattning. Dokumentation och studier kring hur digitala bilder kan användas för alternativ och/eller kompletterande kommunikation (AKK) saknas dock. Undersökningens frågeställning rör digitala bilders användning, hur bilderna blir en del i ett AKK-system samt vilka kommunikativa funktioner som uttrycks med hjälp av digitala bilder.

Studien är en intervjuundersökning där tre personers kommunikationssituation kartlades via strukturerade intervjuer. Samtliga tre försökspersoner är utvecklingsstörda och hade vid tiden för undersökningen haft tillgång till digitala bilder i minst 10 månader. För varje försöksperson intervjuades tre till fyra anhöriga eller andra närstående. Sammanlagt gjordes 10 intervjuer och varje intervju spelades in på band för att senare renskrivas. Ett för undersökningen särskilt utarbetat frågeformulär användes som underlag i intervjuerna. Det framtagna frågeformuläret fokuserade på kommunikativ funktion i förhållande till kommunikationssätt. Intervjuerna kompletterades med en språklig bedömning.

De tre försökspersonerna använder digitala bilder på olika sätt, i olika sammanhang och för olika kommunikativa funktioner. Bilderna används så gott som genomgående tillsammans med något annat kommunikationssätt, oftast tal eller tecken. Betydelsefulla faktorer för användning av bilderna är tillgång till kamera och bilder, bildernas tillgänglighet i kommunikationssituationen samt samtalspartnerns kompetens och attityd. Intervjupersoner runt samtliga tre försökspersoner talar om att de digitala bilderna vidgar världen för alla, såväl den talhandikappade som samtalspartnern. Man betonar bildens roll som stöd för nedsatt språkförståelse och hur samtalsinnehåll blir mer konkret. En slutsats av arbetet är att digitala bilder mycket väl kan användas för en stor mängd kommunikativa funktioner och då som ett komplement till övriga kommunikationssätt. Min förhoppning med denna uppsats är att den leder till fler undersökningar och studier inom området kommunikationshandikapp.

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid	
1	INTRODUKTION	1
2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	1
3	BAKGRUND	1
3.1	AKK – Alternativ och kompletterande kommunikation	1
3.1.1	Kommunikationshandikapp och behov av AKK	1
3.1.2	Olika behov av AKK – Tre funktionella huvudgrupper	2
3.1.3	Kommunikativ kompetens	2
3.1.4	Kommunikationssätt	3
3.1.5	AKK-interventioner	3
3.2	Bild som AKK	4
3.2.1	Nya förutsättningar med ny teknik	4
3.2.2	Bilden - symbol eller signal?	4
3.2.3	Bilder i teori och praktik	5
3.3	Kommunikativa funktioner	6
4	METOD OCH MATERIAL	8
4.1	Design	8
4.1.1	Val av metod	8
4.1.2	Urval	9
4.1.3	Metodologiska ställningstaganden	9
4.2	Språklig bedömning	9
4.3	Utarbetande av frågeformulär	10
4.3.1	Kommunikationssätt	10
4.3.2	Kommunikativa funktioner	10
4.3.3	Pilotundersökning	12
5	GENOMFÖRANDE	12
5.1	Etiska frågor – informerat samtycke	12
5.2	Försökspersoner	12
5.2.1	Eric	12
5.2.2	William	13
5.2.3	Oskar	13
5.3	Intervjuer	13
5.4	Bearbetning av material	14
6	RESULTAT	14
6.1	Digitala bilder – kommunikationshjälpmedel och del i ett AKK-system	15
6.1.1	Eric	15
6.1.2	William	17
6.1.3	Oskar	19
6.2	Digitala bilder – kommunikativ funktion	22
6.2.1	Eric	23
6.2.2	William	23

6.2.3 Oskar 23

7 DISKUSSION 23

REFERENSER 26

#### BILAGOR

1. Frågeformulär
2. Brev till deltagande i undersökningen
3. Bildbrev – William
4. Översikt – Eric
5. Williams ord
6. Översikt – William
7. Översikt – Oskar

## **1. INTRODUKTION**

När vi människor kommunicerar använder vi flera olika kommunikationssätt. Detta gäller såväl normaltalare som personer med grava tal- och språkstörningar. För den talhandikappade räcker de tillgängliga uttryckssätten inte till och personen behöver förstärka den ordinarie repertoaren med alternativ och/eller kompletterande kommunikation (AKK). Ett nytt och oväntat kommunikationshjälpmedel i AKK sammanhang är digital kamera och digitala bilder (Danielsson, 1998; Jönsson, Philipsson & Svensk 1998; Larsson, 1991). Kameran har under senare delen av 1990-talet fått spridning i särskolor, på dagcenter, inom habilitering och rehabilitering. Entusiasmen bland dem som prövat digitala bilder är stor. Man tycker sig ha sett mycket goda effekter av bildanvändning för språk- och kommunikation. Det finns idag förhållandevis lite dokumenterat om hur fotografier och digitala bilder kan användas som kommunikationshjälpmedel och det är därför angeläget att mer noggrant dokumentera och granska hur digitala bilder används i en AKK-process.

## **2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR**

Syftet med uppsatsen är att beskriva och analysera hur digitala bilder används som kommunikationshjälpmedel för tre personer med tal- och språkhandikapp. Beskrivningarna görs i form av separata fallstudier som sedan jämförs och analyseras utifrån följande frågeställningar:

- Hur används de digitala bilderna som kommunikationshjälpmedel och som del i ett AKK-system?
- Vilka kommunikativa funktioner uttrycks med hjälp av digitala bilder?

## **3. BAKGRUND**

### **3.1 AKK – Alternativ och kompletterande kommunikation**

#### **3.1.1. Kommunikationshandikapp och behov av AKK**

Personer med kommunikationshandikapp är en heterogen grupp. Dels varierar orsakerna till kommunikationssvårigheterna, dels varierar förutsättningarna för tal- och språk användning. För en beskrivning av tal- och språksvårigheter utifrån olika funktionsnedsättningar se Beukelman och Mirenda (1998) samt Heister Trygg, Andersson, Hardenstedt och Sigurd Pilesjö (1998).

Gemensamt för många personer med grava tal- och språksvårigheter är att de tillgängliga uttryckssätten inte räcker till för att göra sig förstådd. Man talar då om kommunikations- eller talhandikapp i enlighet med WHO:s klassificeringssystem ICDH, utarbetat och publicerat 1980. För att överbygga den handikappande situationen behövs då insatser som förbättrar kommunikationen. Dessa insatser kallas alternativ och kompletterande kommunikation och förkortas AKK. AKK är en svensk översättning från engelskans AAC (Augmentative and Alternative Communication) och har ersatt det äldre svenska uttrycket alternativ kommunikation. Med AKK avses alla kommunikationssätt som stöder, kompenserar eller ersätter talat språk. AKK används inte bara av den talhandikappade utan också av samtalspartnern i de fall då den talhandikappade har svårt för att förstå talat språk. AKK

omfattar såväl den talhandikappade, samtalspartnern som miljön där kommunikationen äger rum. Ett AKK-system bör utformas efter individens behov och förutsättningar för att bli unikt och ge möjlighet till så väl fungerande kommunikation som möjligt.

Hur vanligt är det då med tal- språkstörningar så grava att personen behöver någon form av AKK? Enligt prevalensstudier som gjorts varierar omfattningen beroende på var undersökningen gjorts, vad som är orsak till handikappet samt vilken åldersgrupp som avses (Beukelman & Mirenda, 1998). Havstam och Holmqvist (1997) fann i sin studie bland svenska barn från fyra västsvenska kommuner att 0,5 % inte alls klarade eller hade stora svårigheter att göra sig förstådda via tal. Enligt Beukelman och Ansel (1995) visar demografiska studier att 0,8 – 1,2 % av befolkningen ej klarar att göra sig förstådda via tal och är i behov av AKK. Översatt till svenska förhållanden skulle det innebära att 60.000 – 100.000 personer i Sverige är i behov av AKK.

### **3.1.2 Olika behov av AKK - Tre funktionella huvudgrupper**

Vuxna och barn som har behov av AKK kan delas in i tre funktionella huvudgrupper (von Tetzchner & Martinsen, 1991; Martinsen & von Tetzchner, 1996). Indelningen bygger på den funktion det alternativa kommunikationssättet har snarare än medicinska orsaker till funktionsnedsättningen.

- Till den första gruppen räknas personer med grava talsvårigheter men med god språkförståelse. AKK används som medel endast för att uttrycka sig. Orsaken till svårigheterna är motoriska snarare än språkliga eller kognitiva.
- I den andra gruppen används AKK som ett stöd för uttryck men också som stöd för språkförståelse. Gruppen kan i sin tur delas i två undergrupper där den första subgruppen utmärks av att AKK insatsen fungerar som ett stöd i språkutvecklingen. Tanken är att möjliggöra kommunikation och socialt samspel under den period då språk och tal utvecklas. Den andra subgruppen består av personer som talar men som inte klarar att göra sig förstådda i alla kommunikationssituationer. Svårigheterna beror oftast på artikulationssvårigheter.
- Den tredje gruppen utgörs av personer vilka behöver AKK som en ersättning för både uttryck och språkförståelse. Det kan vara personer med grav utvecklingsstörning eller autism. Tal används sällan eller endast i mycket ringa utsträckning. Behovet av AKK är ofta bestående livet ut.

Försökspersonerna i den här undersökningen hör enligt klassificeringen ovan till den andra gruppen och representerar båda subgrupperna.

### **3.1.3 Kommunikativ kompetens**

Vad behöver man kunna för att kommunicera? Frågan är relevant inom såväl teori som praktik och blir än viktigare i arbetet med personer med grava kommunikationshandikapp. Under 1970-talet växte begreppet kommunikativ kompetens fram inom lingvistik. Light (1988; 1989) har sedan applicerat och utvecklat begreppet inom AKK-området. God kommunikativ kompetens är att kunna kommunicera funktionellt i sin naturliga miljö och att där på ett adekvat sätt möta dagliga kommunikativa behov. Kommunikativ kompetens förutsätter inte en total utan snarare en tillräcklig kompetens för att svara mot olika

situationers krav. Därmed är kommunikativ kompetens ett relativt och dynamiskt begrepp och är målet för alla insatser inom AKK-området.

### **3.1.4 Kommunikationssätt**

Kommunikationssätt är de tecken, symboler eller signaler som används istället för ord i det talade språket (Heister Trygg et al, 1998). Beukelman och Mirenda (1998) skiljer på hjälpmedelsberoende och hjälpmedelsoberoende kommunikationssätt. Beroende kommunikationssätt förutsätter någon form av utrustning medan oberoende kommunikationssätt kan uttryckas med hjälp av den egna kroppen. Granlund och Olsson (1988) beskriver kommunikationssätt som kommunikativ form. Utifrån dessa indelningar är bilder hjälpmedelsberoende kommunikationssätt och en form av grafisk framställning. Foton och bilder är enligt Granlund och Olsson signaler medan bildsystem som Bliss (Bliss, 1965; Nya Blissymbolboken, 1996) och Pictogram (Maharaj, 1980) är symbolsystem (semantiskt styrt språk). Valet av kommunikationssätt utgår bland annat från individens kognitiva förutsättningar. Oftast används en kombination av kommunikationssätt.

### **3.1.5 AKK-interventioner**

För en översikt över tillgängliga AKK-system i Sverige hänvisas till Heister Trygg et al. (1998). Forskning och utveckling inom AKK-området är en förhållandevis ny företeelse (von Tetzchner & Hygum Jensen, 1996). Metod och material har vuxit fram och en av de första landvinningarna gjordes på 1970-talet då Bliss symboler (Bliss, 1965) introducerades för personer med grava rörelsehinder och omfattande talhandikapp. Vid samma tidpunkt började teckenkommunikation användas och fick under 1980-talet stort genomslag, främst för gruppen utvecklingsstörda. Från senare delen av 1970-talet utvecklades bildbaserade symboluppsättningar, bl.a. Pictogram bilder (Maharaj, 1980). Under 1990-talet har andra bildsystem tillkommit, såsom svenska Nilbild (Imre Andersson, 1993). Även symboluppsättningar från andra länder, t.ex. de amerikanska PCSbilderna (Mayer-Johnson, 1989), används i allt större omfattning i Sverige.

Under de senaste 15 åren har det också utvecklats en stor mängd tekniska hjälpmedel s.k. portabla samtalshjälpmedel med syntetiskt eller digitalt tal. När tekniska hjälpmedel av det här slaget introducerats har många gånger tekniken och tekniska frågor stått i centrum medan andra AKK-insatser fått stå tillbaka (von Tetzchner & Hygum Jensen, 1996). Då de första ”pratapparaterna” lanserades i slutet av 1980-talet var kunskapen knapp om hur de skulle fungera som en del i ett AKK-system. Metoder för utprovning, introduktion och inträning saknades. Detta medförde att många utrustningar inte nyttjades fullt ut eller efter en period inte användes alls. På senare år har kunskapen om introduktion och användning av tekniska hjälpmedel för talhandikappade ökat (Hansson & Öckerman, 1998; Nordström Walder & Åström, 1996; Thurfjell, 1996). I samband med användning av talande samtalshjälpmedel växte ett ökat intresse för bild som kommunikationssätt fram.

## 3.2 Bild som AKK

### 3.2.1 Nya förutsättningar med ny teknik

Under de senaste åren har vi i Sverige sett ett ökat intresse för att använda bild som kommunikationshjälpmedel. En möjlig förklaring till den ökande bildanvändningen är att ny teknik, kopieringsmaskiner och datorer gör det enklare att ta fram bilder. Med hjälp av scanner och digital kamera kan man förhållandevis snabbt få fram en stor mängd bilder. Den digitala kameran och de digitala bilderna är inte utvecklade för att användas som kommunikationshjälpmedel. Med kameran och bilderna följer därför inte någon metod och inte heller någon teori om hur kameran och bilderna kan eller bör användas inom AKK-området. Det är istället upp till den enskilde att utifrån den egna kunskapen, de egna förutsättningarna och den egna fantasin använda tekniken. Detta kan vara en fördel men också medföra att onödigt många gör samma misstag. Betydelsen av att sprida och utbyta erfarenheter då nya metoder och arbetssätt växer fram kan inte nog betonas.

### 3.2.2 Bilden – symbol eller signal?

När fotografier och tecknade bilder används i AKK-sammanhang är de ämnade att ersätta det talade språkets ord och meningar. Hur ska man då se på bilder och fotografier som används för AKK? Är bilderna liksom de talade orden symboler, och hur kan bildsystemen klassificeras?

För en översikt och ett förslag till taxonomi se Fuller, Lloyd och Schlosser (1992). I sin klassificering utgår man från sex olika kriterier varav "bildlighet" (eng. iconicity) är ett. "Bildlighet" beskriver relationen mellan ett uttryck och dess innehåll och är ett i AKK-sammanhang ofta använt begrepp. "Bildlighet" kan ses som ett kontinuum där det vid den ena polen finns uttryck som är klara och tydliga i förhållande till det de representerar (eng. transparent symbols). Den motsatta polen kännetecknas av uttryck som inte har någon likhet med eller uppenbar koppling till det de representerar (eng. opaque symbols). Mellan dessa två ytterligheter finns symboler där kopplingen mellan uttryck och referent blir förståelig då man fått bildsymbolen förklarad (eng. translucent symbols). Fotografier karakteriseras i hög grad av "bildlighet" och anses som "transparenta" enligt detta synsätt.

Hur man idag klassificerar eller betecknar bilder och fotografier i AKK-sammanhang skiljer sig åt i olika delar av världen men också utifrån den enskilde forskarens eller klinikerns utgångspunkt. Omtvistat är att bilder räknas till s. k. grafiska eller visuella kommunikations-sätt samt att de är hjälpmedelsberoende (Bergh & Bergsten, 1998; Beukelman & Mirenda, 1998; Heister Trygg et al, 1998; Reichle, York & Sigafos, 1991). Däremot är frågan om fotografier och tecknade bilder ska benämnas symboler (eng. symbols) eller tecken/signaler (eng. signs) mer omtvistad. I nordamerikansk AKK-litteratur används begreppet "symbols" där det engelska "symbol" står för alla de uttryckssätt som ersätter det talade ordet i ett AKK-system. Med "symbols" avses "something that stands for or represents something else" (Vanderheiden & Yoder, 1986, s15). I europeisk litteratur, von Tetzchner och Hygum Jensen (1996), föredrar man istället att använda uttrycket "signs" för de lingvistiska uttryck som inte är tal. Att man tar avstånd från den nordamerikanska användningen av "symbol" beror på att man vill reservera "symbol" för uttryck som är arbiträra.



När man i Sverige talar om symboler i AKK-sammanhang är utgångspunkten oftast den europeiska. Man kräver att ett uttryck har en godtycklig koppling till sitt innehåll och är generaliserbart för att det ska uppnå s.k. symbolstatus. När så inte är fallet talar man om signaler. Vad ska man då kalla de uttryck som används istället för tal? Symboler, signaler eller tecken? Att direkt översätta det ovan föreslagna "signs" skulle medföra att samtliga uttryckssätt inom AKK skulle benämnas tecken. I Sverige används uttrycket tecken för teckenkommunikation. Följaktligen kvarstår bara beteckningarna symboler och signaler. För ytterligare diskussion av begreppen symboler, signaler och tecken utifrån AKK-perspektiv se Granlund och Olsson (1988); Heister Trygg et al (1998) samt von Tetzchner och Martinsen (1991). För definition av symbolsystem och symboluppsättning se Vanderheiden och Lloyd (1986) samt Fuller, Lloyd, och Schlosser (1992). Enligt dessa är Bliss (Bliss, 1965; Nya Blissymbolboken, 1996) ett symbolsystem medan foton, ritade teckningar, Nilbild (Imre Andersson, 1993), PCS (Mayer-Johnson, 1989) och Pictogram (Maharaj, 1980) är symboluppsättningar.

Om en bild då den används som AKK ska kallas symbol eller ej är således oklart utifrån rådande definitioner. I min uppsats kommer jag att använda uttrycket bilder för foton, såväl digitala som "vanliga" men även för tecknade bilder och Pictogram (Maharaj, 1980). För teckenkommunikation kommer jag att använda uttrycket tecken. Vid referat har jag använt mig av den refererade författarens terminologi.

### **3.2.3 Bilder i teori och praktik**

Beukelman och Mirenda (1998) ger en kort översikt av hur foton kan användas för AKK. Mirenda (1985) ger riktlinjer för hur man praktiskt bygger upp ett bildsystem. I en studie undersöker Mirenda och Locke (1989) "transparency" hos föremål, symboluppsättningar och symbolsystem. Studien resulterar i en hierarki utifrån hur lätt eller svårt det är att direkt känna igen föremål respektive symbol. Man finner bl.a. att personer med kognitiva handikapp har lättare för att matcha ett färgfoto till en viss referens jämfört med att på motsvarande sätt matcha ett svartvitt. Man diskuterar också användning av olika symboluppsättningar utifrån kommunikativa behov men även utifrån ordklass. Sevcik, Ronski och Wilkinson (1991) ger en överblick av forskning kring inläring av olika symboler och man betonar vikten av att klarlägga vilken roll symbolsystem och symboluppsättningar har för utveckling av språk och kommunikation. Reichle et al (1991) menar att ett fotos kontext kan påverka en persons förmåga att se vad bilden föreställer.

von Tetzchner och Martinsen (1991) skriver att fotografier och tecknade bilder huvudsakligen använts som ett första kommunikationssystem. En fördel med fotografier är att de är personliga och att det är lätt att se vad de föreställer. En nackdel är att de kan bli alltför specifika och därför svåra att generalisera. Man talar också om att en pekning på en bild inte alltid uppfattas som en kommunikativ handling av omgivningen. Utifrån den teknik som fanns 1991 skriver man att systemen blir begränsade p.g.a. svårigheter att mångfaldiga bilderna och att bildordförrådet snart blir inaktuellt. Därför har man många gånger valt att gå vidare till andra symboluppsättningar med större utvecklingsmöjlighet för språk och kommunikation. Vanderheiden och Lloyd (1986) menar däremot att fotografier och egna ritade teckningar ger större möjligheter att utveckla ett visst ämnesområde. Med symboluppsättningar som Pictogram (Maharaj, 1980) och PCS (Mayer-Johnson, 1989) finns risk för att användningen begränsas till de bilder som finns i den färdiga vokabulären.

Det finns gott om studier och fallbeskrivningar som rör bildanvändning (von Tetzchner & Martinsen, 1991; Basil & Soro-Camatas, 1996) men det rör sig då oftast om personer som använder Pictogram (Maharaj, 1980), PCS (Mayer-Johnson, 1989) eller Bliss (Bliss 1965; Nya Blissymbolboken 1996). Många studier rör igenkänning och inläring av olika symboler, för en översikt se Sevcik et al (1991). Det finns också studier som berör hur introduktion av grafisk kommunikation minskat beteendestörningar för personer med grav utvecklingsstörning eller autism (Robinson & Owens, 1995). Studier kring hur olika symboluppsättningar och symbolsystem påverkar begreppsutveckling är också vanliga (Schlosser, 1997a; Schlosser 1997b). I mina litteraturstudier har jag inte funnit någon studie som beskrivit användning av foto som huvudsakligt kommunikationssätt. Då foto nämns är det oftast i kombination med andra grafiska symboluppsättningar och/eller teckenkommunikation (Möller & von Tetzchner, 1996). En anledning kan vara att i många länder är teckenkommunikation den vanligaste AKK-insatsen medan grafisk kommunikation inte används lika ofta (von Tetzchner, 1997). Den nämnda artikeln redovisar en demografisk studie med syftet att kartlägga användning av grafisk kommunikation i tre norska fylken. I studien ingick 28 barn. De flesta barnen hade som första AKK-insats startat med fotografier eller foton i kombination med Pictogrambilder (Maharaj, 1980). Några av barnen behöll fotografier som huvudsakligt kommunikationssätt eller som en viktig del i sin kommunikation även då de blivit något äldre. Storleken på barnens bildordförråd varierar mellan 39 och 845 bilder. Den norska studien är intressant så tillvida att den rör introduktion och användning av grafisk kommunikation, till stor del foton, samt att den rör skandinaviska förhållanden. Litteraturgenomgången visar att bild, och då i synnerhet foto, är ett område där det finns förhållandevis lite dokumentation, trots att foto ofta är det första kommunikationssättet för många AKK-användare.

### 3.3 Kommunikativa funktioner

Att studera tal- och språkhandikapp utifrån kommunikativ funktion innebär att fokus läggs på den kommunikativa handlingen. Kommunikativ funktion hör till det område inom logopedin som benämns pragmatik. För diskussion angående definition av pragmatik se Mc Tear och Conti-Ramsden (1992) samt Smith och Leinonen (1992).

Halliday (1975) beskriver hur kommunikativa funktioner utvecklas och hur kommunikativ funktion föregår utveckling av betydelsesidan i språket. Han anger sju kommunikativa funktioner i barnets tidiga språkutveckling i den ordning de uppträder hos barnet, se tabell 1.

**Tabell 1.** Kommunikativa funktioner, enligt Halliday (1975).

Kommunikativ funktion

1. Instrumentell funktion - (begärande) "Jag vill ha".
2. Reglerande funktion - (styrande) "Gör som jag säger".
3. Interagerande funktion - (kontaktskapande) "Du och jag".
4. Personlig funktion - (visa vem man är, hävda sig) "Här kommer jag".
5. Utforskande funktion - (kunskapssökande, heuristisk) "Tala om varför".
6. Föreställande funktion - (imaginativ, fantasi) "Vi låtsas".
7. Informerande funktion - (informativ) "Jag har något att säga".

Hos det lilla barnet förekommer varje funktion isolerat medan den vuxne med ett yttrande kan uttrycka flera funktioner. Halliday menar vidare att barnet måste behärska samtliga funktioner för att få tillgång till den vuxnes språk. Barnet lär sig språk via sina handlingar och de kommunikativa funktionerna utvecklas parallellt med ordförråd och grammatik.

Kommunikativ funktion är ett ofta använt begrepp i forskning inom AKK-området. För en översikt av tidiga interaktionsstudier och användning av begreppet kommunikativ funktion, se

Kraat (1985). Kraat ger exempel på taxonomier som tagits fram för analys av samtal i vilka ena parten har ett kommunikationshandikapp. Hon beskriver också kort den teoretiska bakgrunden till analysinstrumenten.

För att få en mer heltäckande bild av begreppet kommunikativ funktion har jag gjort en litteraturstudie till stor del bestående av material som är av senare datum än Kraat. Syftet med litteraturgenomgången var att se hur begreppet kommunikativ funktion använts i AKK-forskning. Tre av källorna är i form av intervjumaterial (Brodin & Thurffjell, 1995; Granlund & Olsson, 1988; Nordström Walder & Åström, 1996). Övriga är analysredskap för videoinspelade samtal (Björck-Åkesson, 1992; Light, Collier & Parnes, 1985) eller direkt observation av samtal (Beukelman & Yorkston, 1980; Calculator & Luchko, 1983; Wormnaes, 1996). Litteraturgenomgången presenteras i tabell 2 med utgångspunkt hos Halliday (1975). I de fall en svensk översättning finns har denna använts. I övriga fall har översättning gjorts.

**Tabell 2.** Kommunikativa funktioner – resultat från litteratursökning

<b>Kommunikativa Funktioner</b>		Halliday (1975)	Björck-Åkesson (1992)	Granlund & Olsson (1988)	Light, Collier & Parnes (1985)	Nordström Walder & Åström (1996)	Brodin & Thurffjell (1995)	Calculator & Luchko (1983)	Beukelman & Yorkston (1980)	Wormnaes (1996)
<b>Svensk översättning</b>	<b>Eng original</b>									
1. Instrumentell – (begärande)	<i>Instrumental; Request object; Make something happen</i>	X	X	X	X	X	X	X		X
2. Reglerande - (styrande)	<i>Regulatory; Request action</i>	X	X					X		
3. Interagerande - (kontaktskapande)	<i>Interactional</i>	X	X	X		X	X			
4. Personlig - (väcka uppmärksamhet)	<i>Personal; Attention; Take initiative and raise hand</i>	X	X	X	X	X	X		X	X
5. Utforskande - (heuristisk, interrogativ)	<i>Heuristic; Request for information; Ask</i>	X	X		X	X	X	X	X	X
6. Föreställande – (imaginativ)	<i>Imaginative</i>	X	X							
7. Informerande – (informativ)	<i>Informative; Provide information; Description; Give information</i>	X	X		X	X	X	X	X	X
8. Kommenterande			X			X	X			
9. Bekräftande, nekande	<i>Confirmations / denials Response to Y/N questions.</i>		X		X	X	X		X	
10. Ej tolkbar	<i>Intent unclear; Unintelligible</i>		X		X				X	
11. Hälsningar, sociala fraser, små prat	<i>Greeting; Express politeness Social conventions</i>				X	X	X	X	X	X
12. Klargörande, vid missförstånd	<i>Request clarification; Provision of clarification;</i>				X	X	X	X		
13. Uttrycka känslor, upplevelser	<i>Statement; Expression of self</i>				X	X	X	X		
14. Imitationer, (eliciterade)	<i>Elicited imitation</i>				X					
15. Uppbackning, återkoppling	<i>Conversational device; Conversational fillers, Regulate communication</i>				X			X		X
16. Att välja (föremål/aktivitet)						X	X			
17. Svar på fråga eller anmodan	<i>Response to WH questions; Answer</i>							X	X	X
18. Inget svar	<i>No reaction; No response</i>							X		X
19. Repetition	<i>Repetition</i>							X		
20. Protestera	<i>Protest</i>									X
21. Uttrycka grundläggande behov	<i>Express primary needs</i>									X
22. Annan funktion	<i>Other function</i>									X
23. Förfrågan om hjälp/assistans	<i>Request for assistance</i>								X	
24. Samtycke	<i>Agreement</i>								X	

Materialen i tabell 2 är inte fullt jämförbara då de tagits fram för olika syften. Vissa av funktionerna i tabellen är förväntade och begripliga. Andra är mer oklara, t.ex.: ”inget svar”, ”repetition”, ”annan funktion” eller ”ej tolkbar” vilka kommer från samtalsanalysstudier. Samtalsanalysen kräver att alla turer i samtalet kategoriseras varför nämnda kategorier finns med. Från de studier där man gjort direkta observationer av samtal kommer också ”svar på fråga”. Då det är allmänt känt att talhandikappade oftast intar den svarandes roll i samtal är användning av funktionen ”fråga-svar” relevant.

Wormnaes (1996) studerar kommunikationen mellan lärare och elev, vilket avspeglas i valet av funktioner. Att räcka upp handen och/eller att svara på lärarens frågor är exempel på kommunikativa funktioner i skolmiljö. Detta är också ett exempel på en studie där man gjort observationer direkt på plats och utvecklat analysmodellen under studiens gång. Vissa funktioner är direkt jämförbara mellan författare, i andra fall är överensstämmelsen inte lika stor. I flera fall har man valt att slå samman de två funktioner Halliday (1975) kallar ”instrumentell” respektive ”reglerande” och tänker sig en gemensam funktion med syfte att påverka och styra. Beukelman och Yorkston (1980) har ingen uttalad ”styrande” funktion. Den funktion som ligger närmast är deras ”förfrågan om hjälp”. I min sammanställning hade jag kunnat reducera antalet funktioner och t.ex. ha sammanfört Wormnaes (1996) funktion för att ”protestera” med den av Light et al (1985) föreslagna för att ”uttrycka känslor” (express self). Hade jag dessutom valt att vara Halliday (1975) trogen kunde jag sammanfört dessa båda funktioner under ”personlig funktion”. Detsamma gäller den av Wormnaes (1996) föreslagna att ”uttrycka grundläggande behov”. Andra funktioner som också ligger nära varandra är ”kommenterande”, ”återkoppling” och ”samtycke”. Jag valde att istället behålla förhållandevis många funktioner för att respektive arbete skulle behålla mer av sin särart. Att funktionerna delvis överlappar varandra och kan vara svåra att urskilja kan bero på komplexiteten i kommunikationssituationerna. Det är enbart utifrån kontexten som ett yttrande får sin fullständiga betydelse och ibland finns flera möjliga tolkningar. En annan förklaring kan vara att kommunikativa funktioner är mindre väl definierat som begrepp även i litteraturen. Vissa av artiklarna saknar definition av kommunikativ funktion (Beukelman & Yorkston, 1980; Wormnaes, 1996) och ger inte förklaringar till val av funktioner.

## **4. METOD OCH MATERIAL**

### **4.1 Design**

#### **4.1.1 Val av metod**

Studien består av tre separata fallstudier där kommunikationssituationen för tre personer beskrivs och analyseras. Kommunikationen beskrivs i sin helhet men med fokus på användning av bilder. Kartläggning av AKK-användning utifrån kommunikativa funktioner har gjorts genom intervjuer med anhöriga och/eller annan närstående vilka känner försökspersonerna väl. Intervjuerna kan beskrivas som standardiserade med förhållandevis hög grad av strukturering och genomfördes utifrån ett i förväg utskickat frågeformulär. För varje försöksperson var målsättningen att intervjua minst tre personer som representerar skilda miljöer.

### **4.1.2 Urval**

Valet av försökspersoner skedde i samråd med lärare i träningskola samt personal på dagcenter, vilka använt digitala bilder i sitt arbete under tre års tid eller längre. Undersökningens försökspersoner har omfattande kommunikationsproblem, är AKK-användare och hade vid tiden för undersökningen använt digitala bilder i minst tio månader. De två pojkarna går i träningskoleklass och den äldre mannen arbetar på dagcenter, samtliga har utvecklingsstörning. De tre försökspersonerna känner inte varandra. Utifrån varje försöksperson valdes minst tre s.k. intervjupersoner. Kravet var att intervju- och försökspersoner skulle känna varandra väl och vara vana att prata med varandra. Intervjupersonerna valdes ut efter diskussion och i samråd med föräldrar respektive god man. Miljöerna och personerna valdes för att ge en så heltäckande bild av kommunikationen som möjligt.

### **4.1.3 Metodologiska ställningstaganden**

Då målsättningen med undersökningen var att samla information om användning av kommunikativa funktioner i så många situationer som möjligt valdes arbetssättet intervju med frågeformulär. Videoinspelning eller direkt observation valdes bort eftersom materialet då bedömdes bli alltför begränsat till få situationer och få samtalspartners. Däremot hade det varit möjligt att se mer ingående på samspel, på hur bild används i en viss situation och på samtalspartners roll.

Att göra ett större slumpmässigt urval är svårt eller nästintill omöjligt då det inte finns någon tillförlitlig dokumentation eller tillgängligt register över vem som använder ett visst AKK-sätt. Personlig kännedom och kontakter var därför en nödvändighet.

Valet av intervjupersoner påverkar resultaten så att ”bästa möjliga situation” visas. Helt andra resultat skulle troligen komma fram om man istället valt intervjupersoner som inte känner försökspersonen särskilt väl eller inte alls. Syftet begränsas därmed till att undersöka hur AKK-system används och fungerar i en välkänd miljö tillsammans med en känd samtalspartner.

## **4.2 Språklig bedömning**

Att göra en formell bedömning av utvecklingsstörda personers tal och språk är svårt. De flesta testmaterial är utformade för normalbegåvade personer och det är många gånger svårt för den utvecklingsstörde att medverka i en formell testsituation (Brodin & Thurfjell, 1995).

Då det saknades aktuella språkliga bedömningar för samtliga tre personer har språkliga bedömningar gjorts. Syftet var att ge en språklig bakgrund i förhållande till AKK-användning. I största möjliga utsträckning har formella testmaterial använts, se tabell 3. I de fall det inte varit möjligt att använda formella testmaterial har informella bedömningar och observationer gjorts. Testsituationerna videofilmades och analyserades i efterhand.

**Tabell 3.** Använda testmaterial

Testmaterial	För kartläggning av...
Reynell	Språkförståelse
SIT – Språkligt impressivt test	Språkförståelse
Carrow	Språkförståelse
BNT – Boston Naming Test	Ordförråd
Dysartitest	Andning, ljudbildning, oralmotorik, artikulation

Reynell (Reynell & Huntley, 1987), Carrow (Carrow, 1973) och Boston Naming Test (Kaplan, Goodglass & Weintraub, 1983) har använts i svensk översättning.

## 4.3 Utarbetande av frågeformulär

### 4.3.1 Kommunikationssätt

För att intervjuerna skulle kunna genomföras på ett likartat sätt utarbetades ett frågeformulär. Målsättning med formuläret var att belysa användning av kommunikativa funktioner i förhållande till kommunikationssätt. Frågeformuläret skulle vidare vara självinstruerande då det skulle fungera som förberedelse till intervjun.

Utifrån Beukelman och Mirenda (1998) samt Granlund och Olsson (1988) gjordes ett urval av kommunikationssätt. För att formuläret inte skulle bli alltför omfattande begränsades antalet till åtta, se tabell 4. Kommunikationssätten valdes utifrån försökspersonernas språkliga och kommunikativa nivå och formulerades så att de skulle vara lätta att förstå.

**Tabell 4.** Kommunikationssätt

Kommunikationssätt	
Ljudande	Med ljudande menas vokalisationer, skrik, gnyende etc.
Mimik	Ansiktsuttryck som uttrycker känslor och sinnesstämningar t.ex. grimaser, leenden och ögonkontakt (blick).
Kroppsrörelse	Kroppsrörelser som uttrycker sinnesstämning (kroppsspråk). Avvärijande rörelser. Nick respektive huvudskakning. Förflyttning för att hämta något eller att visa något.
Föremål	Kommunikation via saker, t.ex. att hämta kudden för att visa att man vill sova.
Bild	Grafisk kommunikation: digitala bilder, bilder ur tidningar, foton, ritade bilder, Pictogram etc.
Pratapparat	Talande kommunikationshjälpmedel, med i förväg inspelade ord eller fraser.
Tecken	Teckenkommunikation. Gester och även pekningar på föremål, person eller angivande av riktning. Ej pekning på bild.
Tal	Talat språk. Ord med stavelseliknande struktur som förstås och tolkas lika av flera personer och i olika situationer.
Annat sätt	

### 4.3.2 Kommunikativa funktioner

Utifrån den litteraturgenomgång som gjorts kring kommunikativa funktioner (se 3.3, Kommunikativa funktioner) gjordes ett urval och en bearbetning för den egna undersökningen, se tabell 5. Antalet funktioner har reducerats jämförts med tabell 2, sid 7.

”Personlig funktion” och ”Påkalla uppmärksamhet” är i sammanställningen nedan separata funktioner. ”Personlig funktion” står för att uttrycka känslor, upplevelser och behov samt för att protestera. Funktionen ”Påkalla uppmärksamhet” avgränsas till att enbart påkalla uppmärksamhet. ”Svar på fråga” inkluderar bekräftande respektive nekande. ”Återkoppling” och ”kommenterande” finns med som två skilda funktioner. ”Kommenterande” är mer utvecklat språkligt. ”Återkoppling” är mer av turtagningsignal med innebörden ”jag lyssnar”.

Jag har valt att föra ”samtycke” till ”återkoppling” och till ”svar på fråga”. Andra funktioner som inte tagits med är ”repetering” samt ”imitationer”. Detta är exempel på strategier som ofta används av samtalspartnern för att locka fram (elicitera) tal. Funktionen ”berättande” har lagts till och ses som en form av mer utvecklad informerande funktion.

**Tabell 5.** Kommunikativa funktioner i urval.

Funktion	Syfte
Val av föremål – aktivitet	Att välja. Att ta ställning till alternativ.
Begärande	Att tillfredsställa egna materiella behov. ”Jag vill ha, jag behöver”.
Styrande	Att påverka en viss persons handlande. ”Gör som jag säger”.
Påkalla uppmärksamhet	Att påkalla uppmärksamhet till sig själv, handling eller objekt.
Interagerande	Att skapa och upprätthålla samspel. ”Du och jag”.
Återkoppling	Ge återkoppling (”mm, ja”, visa intresse, godkännande, tveksamhet) till det som förmedlas av samtalspartnern.
Personlig	Att uttrycka känslor, behov och upplevelser. Att hävda sig och uttrycka sin personlighet.
Föreställande	Att låtsas, att symbolisera någon eller något annat.
Utforskande – frågande	Att söka information och kunskap. Vad är det? Hur då? Varför? När?
Svar på fråga	Att svara på och ta ställning till fråga.
Kommenterande	Att knyta an till något som görs eller sägs i samtalet/samspelet
Informera	Att förmedla information, såväl känd som okänd till samtalspartnern.
Berättande	Att återge ett längre skeende, händelseförlopp, upplevelse.
Klargörande	Att förtydliga eller få något förtydligt i samtalet. Att reda ut missförstånd.
Hälsningar – Sociala fraser	Att t.ex. inleda och avsluta samtal.

Utifrån de i tabell 5 presenterade kommunikativa funktionerna formulerades 23 frågor, vilka sammanfördes under följande sju delområden:

*a/ Påverka och styra*

1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller personer?
2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?
3. Brukar N.N. be dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?

*b/ Uppmärksamhet – kontakt och samspel*

4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?
5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?
6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?

*c/ Att uttrycka känslor och visa vem man är*

7. Brukar N.N. uttrycka s.k. grundläggande behov?
8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?
9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?
10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?
11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasi/drömvärld?

*d/ Söka information och ställa frågor*

12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat eller förnekad?
13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?
14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?
15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?

*e/ Förmedla information, berätta och svara på frågor*

16. Brukar N.N. svara (bekräfta –neka) om du ställer en ja/nej fråga?
17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?
18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?
19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?
20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något?

*f/ Missförstånd*

21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?
22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något han inte förstår eller uppfattar?

*g/ Övrigt*

23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?

### **4.3.3 Pilotundersökning**

De 23 frågorna och de utvalda kommunikationssätten sattes samman till ett frågeformulär. Samtliga frågor försågs med exempel som visar hur den efterfrågade funktionen kan uttryckas med olika kommunikationssätt. Frågorna utformades som ja/nej-frågor med möjlighet och rikligt utrymme för egna beskrivningar. Då det bedömdes som mycket värdefullt med de egna erfarenheterna gavs gott om utrymme till dessa. För varje fråga förväntades även svar utifrån vilket eller vilka kommunikationssätt som används. Det fanns också möjlighet att markera om ett kommunikationssätt används ibland eller alltid.

Innan formuläret fick sin slutgiltiga utformning genomfördes en pilotundersökning. Särskole- och habiliteringspersonal samt en förälder till barn med kommunikationshandikapp fick prova formuläret. Två intervjuer gjordes utifrån två olika försökspersoner. Formuläret diskuterades också med ett par erfarna habiliteringslogopedier. Deltagarna i pilotundersökningen kom med värdefulla synpunkter och förslag på förbättringar. Efter pilotundersökningen kompletterades så formuläret med ytterligare exempel. Exempelen gavs med så stor variation som möjligt beträffande ålder, intresse samt utvecklingsnivå. Frågorna grupperades så att formuläret blev mer översiktligt och en striktare definition av kommunikationssätt gavs. Frågeformuläret bifogas i sin slutgiltiga form i bilaga 1.

I samband med pilotundersökningen väcktes frågor om eget initiativ: Kan man säga att ett visst kommunikationssätt förekommer om det krävs att samtalspartnern måste ”puffa på” för att den talhandikappade ska uttrycka sig? Då grad av initiativ inte täcktes in av formulärets frågor beslöts att dessa frågor skulle diskuteras under intervjun. Utifrån pilotundersökningens diskussioner stod det klart att bandinspelning och nedteckning av intervjuerna var ett nödvändigt arbetssätt.

## **5. GENOMFÖRANDE**

### **5.1 Etiska frågor – informerats samtycke**

För att inhämta samtycke och godkännande till deltagande i studien kontaktades föräldrar respektive god man till de tre försökspersonerna. Information gavs muntligen via telefon samt skriftligen (bilaga 2). Två av deltagarna informerades och tillfrågades personligen och då med bild som stöd (bilaga 3). Ansökan till etisk kommitté har gjorts och studien är godkänd av medicinska fakultetens forskningsetikkommitté i Lund.

### **5.2 Försökspersoner**

#### **5.2.1 Eric**

Eric är 7 år och har gått ett år i träningskoleklass. Han bor hemma tillsammans med far, mor och två äldre systrar och är hos dagmamma efter skolan. Han tycker om att gunga, leker gärna i sandlådan, tittar i bilderböcker; familjens fotalbum eller på sina egna bilder. Eric har en hjärnskada av oklar orsak och saknar egen produktion av gammaglobuliner. Som liten var han extremt infektionskänslig, får nu regelbunden medicinering för att stärka immunförsvaret och är mycket friskare. Han har ett rörelsehinder, spastisk diplegi, går nu själv men mycket ostadigt. Då Eric var i fyra årsåldern tillstötte epilepsi. Psykolog från barnhabiliteringen har



testat Eric och bedömt att träningsskola är den skolform man rekommenderar utifrån hans utvecklingsnivå. Eric har haft kontakt med barnhabiliteringens logoped för att få hjälp med kommunikationsproblemen. Teckenkommunikation har introducerats. Eric använder idag teckenkommunikation, tal, bild, ljudande och kroppsspråk för att göra sig förstådd.

### **5.2.2 William**

William är 16 år och går i träningsskoleklass. Han har en ärftlig, troligen neurologisk sjukdom, som ger utvecklingsstörning och ataxi. William bor i ett radhusområde tillsammans med sina föräldrar och två yngre syskon. En eller ett par nätter i veckan är William på kortis (kortidshem). Han har också en personlig ledsagare som hjälper honom på fritiden. Han är intresserad av tekniska saker, tycker om att titta på bilar och spelar gärna enklare dataspel som han styr med mus eller joystick. William tycker om att rita och måla och att se på tecknad film. Han sitter ofta och tittar på sina "bilder". På fritiden tycker han om att vara ute och cykla, rider regelbundet och går gärna på stan och fikar. William förflyttar sig självständigt i manuell rullstol men kan också ta sig fram i hemmet genom att krypa. Han har varit bedömd som synsvag och saknar djupseende. Han är opererad för skelning, är något översynt och använder idag glasögon. William har haft kontakt med logoped från habiliteringen sedan han var i förskoleådern. Olika former av AKK har introducerats genom åren vilket medför att William idag använder tal, teckenkommunikation, gester och kroppsspråk, bilder (digitala och Pictogram) samt en pratapparat (Chatbox) för att göra sig förstådd.

### **5.2.3 Oskar**

Oskar är 55 år och bor sedan 1982 i en gruppbostad för utvecklingsstörda. Han har som barn vuxit upp på institution och har sedan bott på flera olika vårdhem för psykiskt utvecklingsstörda. Under sin uppväxt har Oskar inte gått i skolan men har senare i livet fått vuxenundervisning vid särskola. Han arbetar idag på ett dagcenter. På dagcentret arbetar man mycket med digitala bilder men även en stor del praktiskt arbete ingår: i trädgård, i köket samt målning och renovering av de egna lokalerna. På fritiden tycker Oskar om att lyssna på musik, gärna på mycket hög volym. På kvällarna brukar han titta på TV tillsammans med de andra i gruppboistaden. Oskar brukar vara med i de studiecirkel som anordnas via jobbet. Någon gång i månaden hälsar Oskar på sin kontaktperson som bor några mil från hemorten och sover då över natt där. Oskar har en äldre syster och syskonen träffas regelbundet. Orsak till Oskars utvecklingsstörning är en missbildning av hjärnan (mikrocefali). På Oskars arbetsplats har man under de senaste åren noterat att Oskar börjat tala mer och mer. Från att ha varit tystlåten och passiv har Oskar blivit en person som är mer aktiv och har börjat använda sitt språk och tal i allt större omfattning. Oskars huvudsakliga kommunikationssätt är tal, men han använder bild som komplement och stöd i sin kommunikation.

## **5.3 Intervjuer**

För varje försöksperson intervjuades tre till fyra personer. Sammanlagt genomfördes tio intervjuer. Intervjupersonerna blev kontaktade via telefon, brev eller e-post. Frågeformulär skickades ut tillsammans med brev för informerat samtycke (bilaga 1 och 2). Intervjun skedde i känd miljö och utformades som ett samtal med utgångspunkt från frågeformuläret. Förutom den standardiserade och strukturerade delen av intervjun ingick även en öppnare del rörande

erfarenheter och tankar kring användning av digitala bilder. Varje intervju tog ca 1 - 1,5 timme att genomföra med undantag för en intervju som fick delas upp på två tillfällen om ca 1,5 timme. Intervjuerna spelades in på band. Några av intervjupersonerna fick dock kontaktas i efterhand för kompletteringar och klargörande.

## 5.4 Bearbetning av material

De inspelade intervjuerna skrevs ut i dialogform så nära talspråket som möjligt. Utskriftsarbetet var omfattande men en viktig del av materialbearbetningen. I samband med utskriften blev det tydligt vad som faktiskt sagts under intervjun. Även det som sagts i förbigående kom fram. Utifrån den utskrivna intervjun var det möjligt att gå igenom samtalet flera gånger. För att kunna skilja ut de olika kommunikationssätten har ett för AKK särskilt transkriptionssystem använts (von Tetzchner & Hygum Jensen, 1996) se tabell 6. Endast de kommunikationssätt som varit aktuella har tagits med.

**Tabell 6.** Transkription för AKK, enligt von Tetzchner och Hygum Jensen (1996).

---

*Talat språk* anges med kursiv stil

---

*"Talande kommunikations hjälpmedel, digitalt eller syntetiskt tal"* anges med kursiv stil och citationstecken

---

TECKENKOMMUNIKATION anges med versaler

---

GRAFISKA SYMBOLER/BILDER anges med versaler i kursiv stil

---

Då en bild eller ett tecken behöver översättas med flera ord används bindestreck, DU-OCH-JAG

---

"Tolkningar eller översättningar" av teckenkommunikation eller grafiska bilder skrivs med citationstecken och parenteser. "ja" (nickar). Inom parentes beskrivs också mimik, kroppsspråk, blickar, pekningar, gester etc.

---

{ ... } Klamrar används då flera kommunikationssätt används samtidigt { *mamma MAMMA* }

---

## 6. RESULTAT

För att genomföra kartläggning av kommunikativa funktioner i förhållande till kommunikationssätt var det nödvändigt att utarbeta ett frågeformulär vilket har presenterats i 4.3. Samtliga försöks- och intervjupersoner som tillfrågades tackade ja till att delta. De flesta intervjupersoner har uttryckt att det varit givande och intressant. Frågeformulär och intervju gav upphov till reflexioner och nya tankar. Några av intervjupersonerna har uppgett att de blivit mer medvetna om sin roll i kommunikationen och om hur det egna beteendet påverkar och styr den andres utvecklingsmöjligheter. Man har också insett behovet att utveckla AKK-systemet, att i vissa fall använda fler bilder eller att ändra sitt eget beteende som samtalspartner. Några personer har sagt att det var svårt att gå igenom formuläret men att de givna exemplen då var en god hjälp. Majoriteten angav att det var svårt att ange hur ofta ett kommunikationssätt användes ("ibland" eller "alltid"). Denna del har därför utgått ur resultatredovisningen.

## 6.1 Digitala bilder - kommunikationshjälpmedel och del i ett AKK-system

### 6.1.1 Eric

#### *Bedömning av språk och kommunikation*

Formella testmaterial har använts i den utsträckning det varit möjligt. Då Eric har mycket begränsad koncentrationsförmåga bygger följande beskrivning av tal och språk till stor del på observationer i den dagliga miljön.

Eric's tal utgörs av ett aktivt ordförråd med 20 – 30 uppfattbara ord. Orden är till övervägande del namn på personer. Hälsningsfraser, ja/nej, några verb och ord för att styra den vuxnes uppmärksamhet ingår också. Orden är korta och består oftast av en eller två stavelser. Han kombinerar tal och tecken till tvåordssatser. Ofta är det svårt att förstå vad Eric tecknar, p.g.a. svårigheter med handmotorik. Då ord- och teckenförrådet är så begränsat uppstår många gånger missförstånd. Han uttrycker sig också genom att peka eller ta den vuxne i handen och visa.

Språkförståelsen är enligt dem som känner honom förhållandevis god. Han tolkar många gånger det han hör bokstavligt. I samband med undersökningen gjordes försök att bedöma språkförståelsen med formella test SIT (Hellquist, 1982) och Reynell (Reynell & Huntley, 1987). Att få ett tillförlitligt resultat var svårt eftersom Eric endast kan koncentrera sig i mycket korta perioder. Några få testuppgifter gick att genomföra innan han tröttnade och uppmärksamheten riktades mot något annat. Uppgifterna fick många gånger upprepas och testresultatet är därför svårtolkat. De genomförda uppgifterna besvarades ofta korrekt och utan större tvekan. Utifrån videoinspelning kan man se att Eric tar sin tur i och upprätthåller samspel korta stunder. Han bryter sedan samspelet för att gå vidare till någon ny aktivitet.

#### *Digitala bilder i vardagen*

Eric har använt digitala bilder under knappt ett års tid. I skolan tar man kort med digital kamera och bilderna finns sedan tillgängliga i skolan som schema, uppsatta på väggar, i små ”temaböcker”, i veckorapporter etc. Eric får bilder med sig hem som veckorapporter men också varje dag på en bildremsa med dagens alla händelser. Bildremsan har fungerat som stöd för honom i hans berättande och som en hjälp för den vuxne att ställa frågor. Föräldrarna är mycket angelägna om att kunna använda bilder i och från hemmiljön på samma sätt som man gör i skolan. Man har därför sökt fondmedel från kommunen för att köpa en digital kamera men ansökan har avslagits. Tillsvidare får man bilderna från skolan på diskett. Efter första skolåret finns 600 bilder i diskettformat.

#### *De digitala bildernas roll i AKK-systemet*

De personer som deltagit i de tre intervjuerna och/eller fyllt i formulär är Eric's familj, klasslärare samt dagmamma med familj. Ett formulär lämnades in från respektive miljö. Utifrån intervju och frågeformulär presenteras använda kommunikationssätt i förhållande till kommunikativa funktioner i tabell 7. En översikt med konkreta exempel från intervjuer och frågeformulär redovisas i bilaga 4.

I tabell 7 ser man hur olika kommunikationssätt används i olika situationer och för olika kommunikativa funktioner. I tabellen står H för hemma, S för skola och D för dagmamma. Tabellens bokstavsmarkeringar (H,S,D) visar att ett visst kommunikationssätt används i en viss miljö. Hemmiljön har avsevärt flest markeringar, därefter skolan och slutligen

dagmamman med minst antal markeringar vad gäller använda kommunikationssätt. De kommunikationssätt som används mest och uppmärksammas förhållandevis lika i de tre miljöerna är tal och tecken. Kroppsrörelse är ett kommunikationssätt som också används i stor utsträckning men då främst hemma och i skolan. Ljudande uppfattas och tolkas i högre grad hemma jämfört med i de båda andra miljöerna. Bild används mest i skolan, något mindre hemma och i minst utsträckning hos dagmamman. Bild förekommer sällan som enda kommunikationssätt utan oftast tillsammans med något annat kommunikationssätt, huvudsakligen tecken eller tal. I samtliga tre miljöer har man nämnt att bilden används för att skapa och upprätthålla kontakt och samspel.

**Tabell. 7** Kommunikationssätt - Eric

		Ljudande	Mimik	Kropps- rörelser	Föremål	Bild	Pratapparat	Tecken	Tal	Annat sätt
<b>Funktion</b>	<b>Frågeformulering</b>									
	<i>Påverka och styra</i>									
Val av föremål - aktivitet	1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?	H		S	HSD	S		HSD	HD	
Begärande	2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?	H		HS	HS			HSD	HD	
Styrande	3. Brukar N.N. be dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?			HS	HSD			D	HSD	
	<i>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</i>									
Påkalla uppmärksamhet	4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?	HD		HSD						H - Bus
Interagerande	5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?	H		S		HSD		HSD	HSD	
Återkoppling	6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?		D	HD					H	
	<i>Att uttrycka känslor och visa vem man är</i>									
Personlig	7. Brukar N.N. uttrycka s.k. grundläggande behov?	H	SD	S	S			HSD	HD	
Personlig	8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?	SD	HSD	HSD				HSD		
Personlig	9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?	S		HSD	H	S				H-Slår-kasta
Personlig	10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?	HSD		HS					HSD	
Föreställande	11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasi/drömvärld?									
	<i>Söka information och ställa frågor</i>									
Utforskande	12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat eller förnekad?	H	H	HS				HSD	HSD	
Utforskande	13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?									
Utforskande	14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?			S					S	
Utforskande	15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?	H				H		D		
	<i>Förmedla information, berätta och svara på frågor</i>									
Svar på fråga	16. Brukar N.N. svara (bekräfta –neka) om du ställer en ja/nej fråga?			HS					HSD	
Svar på fråga	17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?					HS		HS	S	
Kommenterande	18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?			HS		S		HSD	HS	
Informering	19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?	H		H	H	HS		H	SD	
Berättande	20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?					H		H	H	
	<i>Missförstånd</i>									
Klargörande	21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?			HS	H	SD		HSD	HSD	
Klargörande	22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något han inte förstår eller uppfattar?									
	<i>Övrigt</i>									
Hälsningar Sociala fraser	23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?		H	HD					HSD	HSD

**Citat från intervjuer – tankar och erfarenheter**

*Hemma: Bilder är ett oerhört bra sätt för Eric att kommunicera på men vi använder det alldeles för lite. Bilder är ju det vi vill jobba med nu. Det viktiga är att han kan förmedla sin värld åt oss. Med bildremsa kan han berätta om vad han gjort på dan. Vi är inte fullständigt fränkopplade skolans värld. Samtalen och frågorna blir mer konkreta. Eric blir lugnare av att vi vet och han kan berätta. Har man en massa*

*bilder då är dom inte värda nånting om man inte har nån form av struktur på dom. Det är inte mängden som är det avgörande utan det är kvalitén på hur lättåtkomliga bilderna är. Man måste kunna ha många bilder för att välja ut de verkliga bilderna som är nånting att ha va.*

*Dagamma: Utan bilderna visste jag inte vad jag skulle prata om. Jag kan hänga med mer på vad som hänt när jag tittar på bilderna från skolan och jag kan prata med Eric. Jag är inte i min värld och han är i sin. Men där är säkert många missförstånd han och jag emellan. Det är ju svårt, hemma kanske dom klarar att tyda vissa grejor och jag tyder kanske andra. Det är ju väldigt svårt för han, vad fattar dom och vad fattar dom?*

*Skolan: Om man läser högt ur kontaktboken så är han inte nöjd egentligen för han vill visa det själv genom att hämta sina bilder. Ibland kan jag väl tycka att om jag inte har bakgrunden, om jag inte har läst i boken, då vet jag inte vad han är ute efter eller vad han försöker förmedla.*

## 6.1.2 William

### *Bedömning av språk och kommunikation*

För den språkliga bedömningen användes flera test- och bedömningsmaterial: Dysartritest (Hartelius & Svensson, 1990), Boston Naming Test (Kaplan, Goodglass & Weintraub 1983) samt TAFL (Carrow, 1973). Testen användes i tillämpliga delar då inte något av testen är anpassat för personer med utvecklingsstörning. Dysartritestet visar avvikelser inom flera områden, huvud-sakligen i oral motorik och då främst i tungans rörelser som är långsamma och okoordinerade. Trots detta är det inte de dysartriska svårigheterna utan de språkliga som gör Williams tal svårt att förstå. De språkliga bristerna visar sig i ett svagt utvecklat ljudsystem som består mestadels av främre ljud. Även stavelsestrukturen är svagt utvecklad. Då talet är svårt att förstå har man sammanställt en lista med ofta använda ord och fraser, se bilaga 5. William uttrycker sig oftast i korta satser om 2 – 3 ord. Även längre satser med 7 – 8 ord kan förekomma. William uttrycker negation genom att sätta ”Nej” först i satsen.

I ”Boston Naming Test” benämner William 29 av de 43 uppgifter vi går igenom. Resterande 17 uppgifter i testet utelämnas eftersom det bedöms vara ord William inte har erfarenhet av. Ord han behärskar benämner han ofta direkt. För vissa ord använder han ett ord inom samma kategori (bäver benämns som marsvin, kanot blir båt och ekollon blir nöt). När William inte klarar att benämna bilden blir han tyst och lämnar över den till någon av oss vuxna. Boston Naming Test visar att William har ett avsevärt större expressivt ordförråd än vad man först tror då man möter honom.

Vid tidigare test av språkförståelse med SIT har William haft 16 felsvar. (Förväntat antal felsvar för en 4 - 5 åring är 16, en 6 – 7 åring förväntas göra 6 felsvar.) Språkförståelsetest med Carrow visar att William har god förståelse för konkreta ord. Svårigheterna kommer då satserna blir längre och då de innehåller tempusmarkörer eller pronomen. I samtal får ofta samtalspartnern starta samtalet och sedan ”puffa på” William för att samtalet ska gå vidare. William tar sällan initiativ till att föra samtalet vidare. När han däremot visar bilder på dator är han mer aktiv jämfört med om han skulle berätta samma sak utan bilder.

### *Digitala bilder i vardagen*

William har sedan ett år en egen digital kamera som köpts via fondmedel. Vid tiden för undersökningen var dock kameran trasig. Det är via skolan som William kommit i kontakt med digital kamera och digitala bilder. I skolan har man använt både Pictogram och digitala bilder, men de senaste 4 åren har de digitala bilderna dominerat allt mer. När man har tagit kort i skolan väljer William själv ut vilka bilder han vill ha sparade. Han har olika pärmar och boxar med bilder, såväl digitala, Pictogram som tecknade. William själv verkar inte göra någon skillnad mellan foton eller tecknade bilder. Bilder finns både i skolan och hemma men

också i viss utsträckning på kortis (kortidshem). William tycker om att titta på sina bilder och att plocka med dem, men använder dem inte lika ofta för direkt kommunikation. Då kameran fungerar finns den alltid med i hans väska så att han kan få kort tagna på det han vill. Han brukar sitta på kvällarna och titta på de bilder han har i kameran och visar då vissa av dem för familjen.

### De digitala bildernas roll i AKK-systemet

De fem personer som fyllt i formulär och deltagit i intervjuer är: Williams mamma, hans klasslärare och en elevassistent, en anställd från kortis (kortidshem) samt Williams ledsagare. Fyra intervjuer gjordes och fyra formulär lämnades in. Använda kommunikationssätt i förhållande till kommunikativ funktion presenteras i tabell 8. En översikt från intervju och frågeformulär med konkreta exempel redovisas i bilaga 6.

**Tabell 8.** Kommunikationssätt – William

		Ljudande	Mimik	Kroppsförelser	Föremål	Bild	Pratapparat	Tecken	Tal	Annat sätt
<b>Funktion</b>	<b>Frågeformulering</b>									
	<i>Påverka och styra</i>									
Val av föremål - aktivitet	1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?	K		HK	HS	S		HSF K	HSF K	
Begärande	2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?							HF	HF	
Styrande	3. Brukar N.N. be dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?			K				FK	HSF K	
	<i>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</i>									
Påkalla uppmärksamhet	4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?		F	HSF K	H	K	SK		HS	
Interagerande	5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?	H	FK	F		HSF K		H	HSF K	
Återkoppling	6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?		HSF K	HSK					S	
	<i>Att uttrycka känslor och visa vem man är</i>									
Personlig	7. Brukar N.N. uttrycka s.k. grundläggande behov?		H	H					H	
Personlig	8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?	HSF K	HSF K	HSF K					HF K	
Personlig	9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?	S	H	HSK					HSF K	
Personlig	10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?		K	HSF K	HS	K		H	HF	
Föreställande	11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rolle eller på annat sätt skapa en egen fantasi/drömvärld?									
	<i>Söka information och ställa frågor</i>									
Utforskande	12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat eller förnekad?					HSF K		HS	HSF K	
Utforskande	13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?				H	HS		H	HSF K	
Utforskande	14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?	H	HF	H						
Utforskande	15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?					F		F	H	
	<i>Förmedla information, berätta och svara på frågor</i>									
Svar på fråga	16. Brukar N.N. svara (bekräfta –neka) om du ställer en ja/nej fråga?	F		HSK					HSF K	
Svar på fråga	17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?				F	F	H	S	HSF	
Kommenterande	18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?					H				
Informering	19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?					F	F			
Berättande	20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?									
	<i>Missförstånd</i>									
Klargörande	21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?	F	HK	HS	HS	HSF		HSF	HSF K	
Klargörande	22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något han inte förstår eller uppfattar?				H	H		H	H	
	<i>Övrigt</i>									
Hälsningar Sociala fraser	23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?		HS	F				FK	HSF K	

I tabell 8 kan man se att hemmiljön har flest markeringar, betydligt fler jämfört med övriga miljöer. Efter hemmiljön följer fritid/ledsagare, skola och slutligen kortis. Det kommunikationssätt som dominerar i samtliga miljöer är tal. Man kan tydligt se att William använder betydligt mer tal hemma än i övriga miljöer. Kroppsrörelser är ett kommunikationssätt som William använder förhållandevis ofta, särskilt hemma men också på kortis och i skolan. Teckenkommunikation och bild har fått ungefär lika många markeringar i de tre olika miljöerna. Bild används på olika sätt, för olika syften i de fyra miljöerna men alltid tillsammans med något av de andra kommunikationssätten. I samtliga miljöer har man nämnt att bild är viktigt för att skapa och upprätthålla samspel samt för att ställa frågor. Bild finns också med för att reda ut missförstånd. Pratapparaten används minst antal gånger.

#### **Citat från intervjuer – tankar och erfarenheter**

*Hemma: Vi märkte när han var liten att man kan ha nytta av bilder. Han var mycket intresserad och tyckte det var väldigt skojigt om man hittade bilder på sånt han kände igen. Jag brukade rita av hans rullator eftersom han aldrig såg en bild på en rullator. Han kan sitta på kvällen och då drar han igenom alla bilderna i kameran, men stannar till inför vissa, och ibland letar han efter vissa. Det är lika mycket för att han själv vill titta på just den bilden som att han vill visa den för mig. Bilderna har varit bra på så sätt att man fått reda på mycket saker, mer kunskap om hur William har det när han inte är hemma. Och William har fått något att hålla på med som han gillar. Vi använder ju bilderna lite grann. Just för att han ska få kontakt med människor som han gärna vill ha kontakt med och som det är väldigt svårt att få kommunicera med annars, som farfar och morfar och mormor. Det krävs ju mindre för man har ju nåt liksom gemensamt då som den andre kan kommentera och tycka är fint. Och William han kan le och han kan peka och känna att han är i centrum. Det blir inte den här sortens samtal, att nån berättar nåt, att nån svarar på det och att nån berättar vidare. Det är mer kontakt än kommunikation. Jag tycker att det är smartast att använda alla olika sorters bilder i de situationer där det verkar passa. Där man får tag på bra bilder.*

*Skolan: Om bilderna finns i närheten så han kan visa så gör han det. Bilderna ska vara väldigt nära honom så att han lätt kan få tag i dem. Med hjälp av sina bilder han har tagit hemma kan han berätta för oss, mycket tydligare än om mamma bara skulle ha berättat. Bilderna vidgar hans värld. Med bilderna får han ett minne som han faktiskt kan visa om och om igen. Texten till bilderna gör det lättare för andra människor att förstå. Bilden kan vara både specifik och generell. En bild kan föreställa nåt helt speciellt men också vara generaliserande. Bilderna gör samtalen mindre abstrakta. Jag kan prata med eleverna om fler saker om jag har en bild som stöd. Jag har saknat kameran när den var trasig. Det blev mera torftigt.*

*Kortis: Jag tyckte kameran var enormt bra. Han fick ett helt annat uttryckssätt där och det var också mera initiativ. Även om jag inte förstår honom där så när jag frågade om bilden och tillfället och situationen och så där så kunde han ju ändå svara ja och nej. Han kan ju sitta jättelänge och prata om sina bilder. Han känner då dels att vi är intresserade dels att vi förstår honom bättre.*

*Fritid/Ledsagare: Det värsta är när jag vet att jag inte kan förstå honom. Men nu så kan jag fråga ut honom om saker runt omkring en bild. Med bilderna gör han sig mer förstådd, han ger inte upp som han gjorde innan. Det är lättare att kommunicera med bilderna och kameran. När kameran har fungerat så har vi den alltid med. Jag ser glädjen när han visar bilderna och alla förstår för engångsskull vad han har varit med om. Jag tror att han blivit mer uppmärksam på något vis. Han måste bli lite mera på alerten, för det här vill han ha kort på, för att visa för nån att det här har han gjort.*

### **6.1.3 Oskar**

#### *Bedömning av språk och kommunikation*

Den språkbedömning som gjorts är till stor del baserad på spontana samtal inspelade på arbetsplatsen. Oskar talar ofta med svag röst, artikulationskraften är svag men han kan också höja rösten ordentligt. Han utför enkla munmotoriska rörelser utan större svårighet. Inga uppenbara dysartriska eller apraktiska svårigheter föreligger. Språkljudssystemet är osäkert. Förväxlingar och utelämnande av enskilda språkljud förekommer men inte konsekvent. Även hela stavelser utelämnas ibland. Orden uttalas mer korrekt då Oskar just hört ett ord sägas

jämfört med då han uttalar ordet utan förebild. Han uttrycker sig i korta meningar med enkel grammatik. Enstaka ord utelämnas ibland i meningarna.

Bedömning av språkförståelsen har gjorts med delar av Carrow (1973). Av de uppgifter som prövats kan man se att Oskar har god förståelse för konkreta ord. Han har däremot svårt för mer abstrakta ord och begrepp. Enkla substantiv är lättare att förstå än adjektiv. Sammanhang som kräver förståelse av grammatik, såväl ordföljd som tempusmarkörer, är svåra att förstå.

På videoinspelningen ser man att Oskar tar sin tur i samtalet, svarar på frågor och gärna berättar. Han tar initiativ i samtalet och för in nytt samtalsämne. Han kommenterar föremål som finns framme och det som händer i rummet och berättar också om sådant som inte är här och nu. För att förtydliga sitt tal använder Oskar ofta bilder, gester, tecken och pekningar.

På arbetet var det tidigare några få fraser och samtalsämnen som dominerade. Numera talar Oskar såväl om vad man gjort tillsammans, vad man planerar att göra som om sådant som är okänt för samtalspartnern. De senaste åren har man på arbetet noterat en kraftfull och nästintill dramatisk utveckling av Oskars tal- och språk. Någon större förändring av språk- och/eller kommunikationsförmåga har man däremot inte lagt märke till i de andra miljöerna där Oskar vistas. De som känner Oskar väl och är vana att prata med honom upplever inga större problem i kommunikationen. Den som däremot inte känner Oskar kan ha svårt för att uppfatta vad som sägs och missförstånd uppstår då förhållandevis ofta.

#### *Digitala bilder i vardagen*

Det är via jobbet som Oskar kommit i kontakt med digitala bilder. Nya bilder tillkommer varje dag och man har idag, efter fyra och ett halvt års bildanvändning, ett bildarkiv som omfattar mer än tiotusen bilder. Varje dag går man igenom det som hänt, det som ska hända och då med bild som stöd. Bilderna finns sedan tillgängliga som tavlor på väggarna, på stora specialgjorda rullar, i pärmar, på dator via streckodsläsare etc. Varje dag väljer Oskar ut vilka av de nya bilderna han vill ha som sina personliga. Han väljer först ut många bilder för att få förståelse för det som hänt. Senare ”städar” han och kastar då en del av bilderna. De egna bilderna finns tillgängliga på jobbet men även i pärmar som han kan ta med sig hem. Oskar vet vad man tagit kort på men också vad man ännu inte tagit kort på. Det finns föremål och företeelser som han önskar få fotograferade. Han refererar ofta då han möter något i verkliga livet till att han har just det på bild. Utifrån en bild kan han tala om det som hänt i situationen och berättar då även om sådant som inte direkt framgår av bilden. Bilderna och särskilt bildrullarna används ofta i kommunikation och samtal arbetskamraterna emellan.

#### *De digitala bildernas roll i AKK-systemet*

De tre personer som deltagit i intervjuer och fyllt i formulär är: arbetsledare på dagcenter, en anställd vid gruppboende samt Oskars kontaktperson. En sammanställning av använda kommunikationssätt i förhållande till kommunikativa funktioner presenteras i tabell 9. En översikt från formulär och intervjuer samt konkreta exempel redovisas i bilaga 7.

I tabell 9 ser man hur olika kommunikationssätt används i olika miljöer och för olika kommunikativa funktioner. I tabellen står H för hemma, J för jobbet och K för kontaktperson. Tal är det kommunikationssätt som fått flest markeringar i samtliga tre miljöer. Jobbet är den miljö som har överlägset flest markeringar vad gäller använda kommunikationssätt. På arbetet har bild nästintill lika många markeringar som tal. Bild används oftast tillsammans med tal. Därefter följer kroppsrörelser, mimik men även tecken/gester. I övriga miljöer används inte bild i någon större omfattning. Enligt bilaga 7 framgår att Oskar använder bild i dessa miljöer



när han sett en bild i en tidning eller liknande. Hemma och tillsammans med kontaktperson används även mimik och kroppsrörelser för kommunikation. Skillnaderna i använda kommunikationssätt mellan de olika miljöerna framgår också tydligt av exemplen i bilaga 7. Där kan man se att han uttrycker sig mer varierat på jobbet jämfört med i de två övriga miljöerna.

**Tabell 9.** Kommunikationssätt - Oskar

		Ljudande	Mimik	Kroppsrörelser	Föremål	Bild	Pratapparat	Tecken	Tal	Annat sätt
<b>Funktion</b>	<b>Frågeformulering</b>									
	<i>Påverka och styra</i>									
Val av föremål – aktivitet	1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?					J			HJK	
Begärande	2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?				H	J			HJK	
Styrande	3. Brukar N.N. be dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?				K	J			HJK	
	<i>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</i>									
Påkalla uppmärksamhet	4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?			HJK					HJK	
Interagerande	5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?		J	HJ		J			HJK	
Återkoppling	6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?	H	JK						JK	
	<i>Att uttrycka känslor och visa vem man är</i>									
Personlig	7. Brukar N.N. uttrycka s.k. grundläggande behov?					J		J	HJK	
Personlig	8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?	J	HJK		J	J			HJK	
Personlig	9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?		HJ	JK	J	J		J	HJK	
Personlig	10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?		HJ	HJ		J			J	
Föreställande	11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasi/drömvärld?					J			J	
	<i>Söka information och ställa frågor</i>									
Utforskande	12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat eller förnekad?		H			J			HJK	
Utforskande	13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?					J			J	
Utforskande	14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?					J			J	
Utforskande	15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?					J			J	
	<i>Förmedla information, berätta och svara på frågor</i>									
Svar på fråga	16. Brukar N.N. svara (bekräfta –neka) om du ställer en ja/nej fråga?		H	HK		J		H	HJK	
Svar på fråga	17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?		H			J		H	HJK	
Kommenterande	18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?					J			HJK	
Informering	19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?					HJK			HJK	
Berättande	20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?			J		J			JK	
	<i>Missförstånd</i>									
Klargörande	21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?			JK	J	J		J	HJK	
Klargörande	22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något han inte förstår eller uppfattar?					J			J	
	<i>Övrigt</i>									
Hälsningar Sociala fraser	23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?							J	HJK	

### **Citat från intervjuer – tankar och erfarenheter**

*Jobbet: Hans bilder är ett jättestöd för att få det att lossna, att få den här spärren till att lyfta – han pekar inte på bilden, han talar bara om. Kommer han inte på ordet tar han initiativ till att leta efter bilden. Sånt vi alltid sysslar med är det alltid lättare att prata om utan bild. Ju mindre man pratat om det, ju svårare är det för han att få tag i (berätta). Han behöver många bilder för att förstå. Här är det viktigt med bilderna, det är nog det viktigaste. Han vill ha roliga bilder, som han kan skratta åt. De tar själv initiativet, står och rullar här på rullarna och snackar om bilderna hela tiden. Med bildrullarna är bilderna framme hela tiden och man kan alltid rulla. Det tar aldrig slut. En bok slår man ihop. Alltid bilder, jag har alltid bilder med mig. Det är ju inte bara han som behöver bild. Det är ju inte alltid säkert att jag uttrycker mig rätt alltid. Kan jag inte ställa frågan rätt, så är det min sak att ha en bild!*

## 6.2 Digitala bilder - kommunikativ funktion

Tabell 10 ger en översiktlig bild över vilka kommunikativa funktioner som uttrycktes med bild.

Tabell 10. Bildanvändning i förhållande till kommunikativa funktion.

Funktion	Frågeformulering	Eric			William				Oskar		
		hem	skola	dagm	hem	skola	frtid	kortis	hem	jobb	kpers
	<i>Påverka och styra</i>										
Val av föremål – aktivitet	1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Begärande	2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej?	Ja?	Nej	Ja	Ja	Ja
Styrande	3. Brukar N.N. be dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
	<i>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</i>										
Påkalla uppmärksamhet	4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Interagerande	5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?	Ja	Ja	Ja	Ja?	Ja	Ja	Ja?	Ja	Ja	Ja
Återkoppling	6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?	Ja	Nej	Ja/Nej	Ja?	Ja	Vet ej	Ja	Ja	Ja	Ja
	<i>Att uttrycka känslor och visa vem man är</i>										
Personlig	7. Brukar N.N. uttrycka s.k. grundläggande behov?	Ja	Ja	Ja	Ja?	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja
Personlig	8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Personlig	9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Personlig	10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Imaginativ – Föreställande	11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasi/drömvärld?	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej
	<i>Söka information och ställa frågor</i>										
Utforskande	12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat eller förnekad?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utforskande	13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Nej
Utforskande	14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?	Vet ej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja	Nej
Utforskande	15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?	Ja	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja	Nej
	<i>Förmedla information, berätta och svara på frågor</i>										
Svar på fråga	16. Brukar N.N. svara (bekräfta –neka) om du ställer en ja/nej fråga?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Svar på fråga	17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?	Ja	Ja & Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja
Kommentera	18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja
Informera	19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?	Ja	Ja	Ja	Nej?	Nej?	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja
Berättande	20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja
	<i>Missförstånd</i>										
Klargörande	21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Klargörande	22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något han inte förstår eller uppfattar?	Vet ej	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej
	<i>Övrigt</i>										
Hälsningar – Sociala fraser	23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?	Ja	Ja	Ja	Ja & Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Kolumnerna under de tre försökspersonernas namn visar hur intervjupersonerna från de olika miljöerna svarat på frågan om en viss kommunikativ funktion används och om den uttrycks med bild. Bildanvändning motsvaras av tabellens markerade fält. Av tabellen framgår att intervjupersonerna ibland var tveksamma till om en viss funktion förekom. I dessa fall kan man många gånger se att fler av intervjupersonerna var tveksamma (ja?/nej?) eller att övriga intervjupersoner gett olika svar beträffande om en viss funktion förekommer eller ej. Bild används för att uttrycka de flesta av de kommunikativa funktioner som är representerade i frågeformuläret. Bild används dock inte för att ge återkoppling i samtal och inte heller för hälsningar eller sociala fraser. Vad gäller övriga funktioner så uttrycks de med bild av någon person i minst en situation.

### **6.2.1 Eric**

Eric är den yngsta försökspersonen och den som använt bilder under kortast tid. Av tabell 10 kan man se att när bild används är det oftast för att uttrycka de funktioner som är samlade under rubriken förmedla information, berätta och svara på frågor. Men bild används också för att skapa och upprätthålla kontakt i samspel. "Personlig" funktion i form av protest har Eric uttryckt med bild vid enstaka tillfälle i skolan. Bild har också använts för "klargörande" (reda ut missförstånd) både i skolan men även under förskoleperioden hos dagmamman. En effekt av undersökningen var att man med gott resultat direkt började använda bild för att välja aktivitet i skolan.

### **6.2.2 William**

Enligt tabell 10 använder William bild i ungefär samma utsträckning i de fyra miljöerna. Kortis är den miljö där man haft tillgång till bilder under kortast tid och det är också här som man gett minst antal exempel på bildanvändning. I skolan används bild för "val av aktivitet", men annars används inte bild för att styra och påverka. William använder bild som stöd för att skapa och upprätthålla kontakt i samspel i samtliga fyra miljöer. De fyra intervjupersonerna har olika krav på vad som är att räkna som samspel, därav frågetecknen efter ja-svaren. Bild används för att uttrycka "personlig" funktion i endast en miljö och då för att ställa frågan "Laga mat?" vilket i situationen uppfattas som ett skämt. "Utforskande" är en funktion där bilderna används ofta och i samtliga fyra miljöer. För att förmedla information, berätta och svara på frågor används bild i mindre omfattning. "Informerande" är vidare en funktion som intervjupersonerna angett att William uttrycker i mycket ringa omfattning. För "klargörande" används bild i tre av de fyra miljöerna.

### **6.2.3 Oskar**

På jobbet använder Oskar bild för att uttrycka de flesta kommunikativa funktioner. I de övriga två miljöerna anges bildanvändning endast vid ett tillfälle och bilden används då för "informerande" funktion. När det gäller "utforskande" kan man av tabell 10 se att Oskar ställer fler men även andra slags frågor på jobbet jämfört med i övriga miljöer. "Utforskande" utgörs hemma och tillsammans med kontaktperson huvudsakligen av ja- och nej frågor. På jobbet ställs däremot frågeordsfrågor och Oskar vill på olika sätt ha ytterligare information. Det är också enbart på jobbet som Oskar själv ber om förtydligande om samtalspartnern sagt något som han inte förstått. Skillnaderna mellan de tre miljöerna framgår än tydligare av de konkreta exemplen som visas i översikten i bilaga 7.

## **7. DISKUSSION**

De frågeställningar som presenterades i inledningen berör digitala bilders användning som kommunikationshjälpmedel, hur de blir en del i ett AKK-system samt vilka kommunikativa funktioner som kan uttryckas med bild. Frågeställningarna får anses som besvarade utifrån de beskrivningar som gjorts i resultatdelen samt i bilaga 4, 6, och 7. De tre personernas användning av digitala bilder skiljer sig åt utifrån hur bilderna integreras i respektive AKK-system men också vad gäller vilka kommunikativa funktioner som uttrycks med bild.

Bild används ytterst sällan som enda kommunikationssätt. Samtliga tre försökspersoner är i olika utsträckning talande men även tecknande och bild fungerar då på olika sätt som stöd eller komplement till främst tecken och tal. Oskar har hjälp av bilden genom att han lättare "får fatt i" ord men även hela sammanhang. Bilderna förefaller att i mycket hög grad elicitera tal. William har stöd av bilderna som ett förtydligande till det han säger. Bilderna hjälper samtalspartnern att ställa mer precisa frågor och därigenom ringa in samtalsämnet. För Eric, den yngsta försökspersonen vars tecken- och ordförråd än så länge är begränsat, blir bilderna komplement till kommunikationen i stort. Sannolikt får bilden en annan ställning i förhållande till övriga kommunikationssätt när tal och tecken är så begränsat. Det är också svårt att uttala sig om hur bilderna integreras i hans AKK-system då bildanvändning fortfarande är ett förhållandevis nytt kommunikationssätt. Hur olika kommunikationssätt samverkar och hur bild används av den enskilde AKK-användaren är områden som bör undersökas ytterligare och då sett ur olika perspektiv som: Vad innebär bildanvändningen kommunikativt och språkligt, begreppsmässigt och inte minst socialt och emotionellt?

Bilderna används för att uttrycka de flesta kommunikativa funktioner som fanns representerade i frågeformuläret. De funktioner där inte någon angett att bild används är sådana som vanligen uttrycks med kropps rörelser, mimik, ljudande eller enstaka ord. Det är således funktioner som man kan uttrycka effektivt med de uttryckssätt som finns i den egna kroppen trots bristande språkliga resurser. Skillnaderna mellan försökspersonerna är stor. En person, Oskar, använder bild till de flesta funktioner men huvudsakligen i en miljö. De andra två personerna har en mer jämn bildanvändning i de olika miljöerna. Däremot använder de bilderna delvis för olika funktioner. Störst omfattning av bildanvändning kan man se när det gäller att skapa och upprätthålla kontakt i samspel, informera samt reda ut missförstånd. När det gäller begärande och styrande ser man en låg grad av användande, vilket kan förklaras med att personerna själva hämtar eller på annat sätt praktiskt visar vad man vill ha. En möjlig förklaring här kan också vara brist på bilder. För personlig funktion ser man inte heller någon hög grad av bildanvändning och här dominerar andra uttryckssätt.

I litteraturen beskrivs foto som en tidig AKK-intervention vilken senare ersätts av andra symboluppsättningar (von Tetzchner och Martinsen, 1991; von Tetzchner 1997). I mina resultat kan man inte se någon tendens att vilja byta ut bilderna i någon miljö. Man efterlyser snarare mer bilder och då även för Oskar som har tillgång till ett mycket stort antal bilder på sin arbetsplats. Problemet idag är inte i samma utsträckning som tidigare att få tillräckligt många bilder utan snarare, vilket framkommer under intervjuerna, struktur och tillgänglighet. Hur bilderna gjorts tillgängliga för de tre personerna skiljer sig åt och individuella lösningar har vuxit fram för alla tre. Trots detta har ingen av personerna idag bilder tillgängliga på ett fullgott och likvärdigt sätt i samtliga miljöer där man regelbundet vistas. För två av personerna, William och Eric, är de digitala bilderna inte någon "tidig" AKK-intervention utan något man velat prova när befintliga AKK-interventioner inte fungerat. Detta ligger i linje med vad von Tetzchner (1997) skriver, att teckenkommunikationens dominans medfört att grafiska kommunikationssätt fått stå tillbaka.

Foton kategoriseras i litteraturen som transparenta vilket innebär att de är tydliga i förhållande till det de representerar. Någon förklaring till vad en bild representerar ska således inte behövas. Av resultatdelen framgår däremot att bilden inte alltid förmår förmedla avsett budskap. Flera av undersökningens intervjupersoner talar om att det behövs bakgrundskunskap eller en text till bilden för att de ska förstå när någon kommer och visar en bild. Trots bildernas "bildlighet" (eng. iconicity) är således samtalspartnerns betydelse stor eller kanske ännu större då man kommunicerar med bild? Beskrivningen av Oskar visar på betydelsen av

en kommunikativt stödjande miljö i kombination med tillgång till bilder. I resultatdelen kan man se att några intervjupersoner uppgav betydligt fler kommunikationssätt än andra. En möjlig tolkning av detta är: ju fler kommunikationssätt som anges ju mer kompetent samtalspartner och desto bättre fungerande kommunikation? Samtalspartnerns roll, bör undersökas vidare för att få klarhet i bildens användning som kommunikationshjälp för personer med talhandikapp. I kommande studier bör man vidare vidga perspektivet och då också studera hur bilden används i kommunikation mellan flera personer med talhandikapp.

I AKK-litteraturen betonas betydelsen av generaliserbarhet i användning av bilder och symboler. Fotografier är i hög grad specifika och enligt gängse syn är de endast i ringa utsträckning generaliserbara. I intervjuerna framkom att en och samma bild kunde ha olika innebörd. Kan det i hög grad specifika fotot representera olika innehåll och är det kommunicerbart? Vilken betydelse har fotots detaljrikedom och associationsmöjligheter i kommunikationssituationen och för språk- och begreppsutveckling? När ska s.k. generaliserbara symboler och symboluppsättningar användas och hur kan de kombineras med de digitala bilderna? Frågorna är många och här finns utrymme för ytterligare undersökningar. Undersökningens utformning med intervjuer och frågeformulär ger en god bild av den totala kommunikationen. Arbets sättet var roligt men tidskrävande och är i sin nuvarande utformning inte kliniskt tillämpligt. En bearbetning av formuläret är därför önskvärd. Frågeformuläret med sina 23 frågor är omfattande vilket kom fram i intervjuerna. Flera av intervjupersonerna uttryckte att det var nyttigt att gå igenom kommunikationen så ingående. Även om formuläret av vissa upplevdes som svårt gav man i intervjuerna fullödig exempel. Att ange hur ofta ett visst kommunikationssätt användes i form av ibland eller alltid var inte applicerbart för undersökningens tre försökspersoner. Att denna fråga fanns med i formuläret berodde på att man i pilotundersökningen upplevt den som relevant.

Frågornas formulering tål att diskuteras. Formuleringen ”brukar” upplevdes ibland som svårt att besvara. Vad krävs för att man ska anse att ett beteende förekommer? Är enstaka eller sporadisk förekomst tillräcklig? Den använda formuleringen medförde dock att samtalspartnerns beteende på ett naturligt sätt lyftes fram. Det blev tydligt hur det egna agerandet skapar utrymme eller begränsar den andres kommunikativa möjligheter. I flera av de beskrivna situationerna gavs försökspersonerna inte möjlighet att utveckla eller använda en viss kommunikativ funktion. I de fall någon intervjuperson var tveksam till om en viss funktion förekom eller ej, visade det sig att de övriga intervjupersonerna inte heller kunde ge ett säkert svar eller också var deras svar motstridiga.

Beträffande kommunikativa funktioner så är det tveksamt om ”föreställande” funktion skulle ha funnits med eftersom funktionen är mer kognitiv än kommunikativ. Intervjupersonerna var också många gånger frågande inför denna funktion. ”Kommenterande” visade sig vara en viktig och ofta använd funktion. Det visade sig dock att försökspersonerna oftare kommenterade företeelser i rummet än något som sagts i samtalet vilket var det som efterfrågades i frågans formulering. En mindre snäv avgränsning av funktionen hade varit att föredra.

*Undersökningen visar att digitala bilder och den digitala kameran väl kan användas som en del i ett AKK-system. Personerna i undersökningen använder bilderna som komplement till och tillsammans med övriga kommunikationssätt. Ett flertal, men inte alla, kommunikativa funktioner uttrycks med hjälp av bild. Bilderna fungerar dessutom som ett gemensamt kommunikationssätt och bidrar till att människor med talhandikapp och deras närstående i större utsträckning kan ”dela varandras världar”.*

## REFERENSER

- Basil, C. & Soro-Camatas, E. (1996). Supporting graphic language acquisition by a girl with multiple impairments. In S. von Tetzchner & M. Hygum Jensen (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication: European Perspectives* (pp. 270-291). London: Whurr. Publ. Ltd.
- Bergh, M. & Bergsten, C. (1998). *AKK på rätt nivå. Att träna och använda alternativ och kompletterande kommunikation*. (Rapport och Dokumentation nr 80). Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
- Beukelman, D. & Ansel, M. (1995). Research priorities in augmentative and alternative communication. *Augmentative and Alternative Communication*, 11, 131-134.
- Beukelman, D. & Mirenda, P. (1998). *Augmentative and alternative communication. Management of severe communication disorders in children and adults* (2nd Ed.). Baltimore: Paul H Brookes Publishing Co.
- Beukelman, D. & Yorkston, K. (1980). Nonvocal communication: performance evaluation. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 61, 272-275.
- Björck-Åkesson, E. (1992). *Samspel mellan små barn med rörelsehinder och talhandikapp och deras föräldrar – en longitudinell studie*. Göteborg studies in educational sciences 90. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg.
- Bliss, C. (1965). *Semantography*. Sydney: Semantography Publications.
- Brodin, J. & Thurfjell, F. (1995). *Bedömning av kommunikativ förmåga hos personer med utvecklingsstörning*. Institutionen för specialpedagogik, Lärarhögskolan Stockholm.
- Calculator, S. & Luchko, C. (1983). Evaluating the effectiveness of communication board training program. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 48, 185-191.
- Danielsson, H. (1998). *Bildligt talat – Om hur och varför Gun Andersson övervann stora delar av sin 7-åriga afasi via Science Piction och personliga digitala bilder* (Rapport från Certec, LTH nummer 1:1998). Lund: Lunds Tekniska Högskola, Certec.
- Fuller, D., Lloyd, L. & Schlosser, R. (1992). Further development of an augmentative and alternative communication symbol taxonomy. *Augmentative and Alternative Communication*, 8, 67-74.
- Granlund, M. & Olsson, C. (1988). *Kommunicera mera – ett kursmaterial*. Stockholm: Stiftelsen ALA.
- Halliday, M. A. K. (1975). *Learning how to mean. Explorations in the development of language*. London: Edward Arnold.
- Hansson, T. & Öckerman, A. (1998). *När barn behöver pratapparater – vad gör man då?* (Rapport och dokumentation: Dator teknik och handikapp nr 83). Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.

- Havstam, C. & Holmquist, E. (1997). *Inventering av barn och ungdomar med grav kommunikationsstörning. En studie genomförd i fyra kommuner i Västsverige 1997*. Regionala barn och ungdomshabiliteringen, Göteborg.
- Heister Trygg, B., Andersson, I., Hardenstedt, L. & Sigurd Pilesjö, M. (1998). *Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i teori och praktik*. Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
- Imre Andersson, M. (1993). *Nilbild, "Bilder att tala med"*. Falun: Nilbild Förlag.
- Jönsson, B., Philipsson, L. & Svensk, A. (1998). *Vad vi lärt oss av Isaac*. Lund: Lunds Tekniska Högskola, Certec.
- Kraat, A. W. (1985). *Communication interaction between aided and natural speakers – A state of the art report*. Toronto, Canada: Canadian Rehabilitation Council for the Disabled.
- Larsson, H. (1991). Håkan tipsar om stillbildsvideo. *Nya stämman, nr 3/91*. Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
- Light, C. (1988). Interaction involving individuals using augmentative and alternative communication systems: State of the art and future directions. *Augmentative and Alternative Communication, 4*, 66-82
- Light, C. (1989). Toward a definition of communicative competence for individuals using augmentative and alternative communication systems. *Augmentative and Alternative Communication, 2*, 137-144.
- Light, C., Collier, B. & Parnes, P. (1985). Communicative interaction between young nonspeaking physically disabled children and their primary caregivers: Part II- Communicative function. *Augmentative and Alternative Communication, 1*, 98-124.
- Maharaj, S. (1980). *Pictogram ideogram communication*. Regina, Canada: The George Reed Foundation for the handicapped.
- Martinsen, H. & von Tetzchner, S. (1996). Situating augmentative and alternative communication intervention. In S. von Tetzchner & M. Hygum Jensen (Eds.) *Augmentative and Alternative Communication: European Perspectives* (pp. 37-48). London: Whurr. Publ. Ltd.
- Mayer-Johnson, R. (1989). *The Picture Communication Symbols*. Solana Beach: Mayer Johnson Co.
- McTear, M. & Conti-Ramsden, G. (1992). *Pragmatic Disability in Children*. London: Whurr Publishers Ltd.
- Mirenda, P. (1985). Designing pictorial communication systems for physically able-bodied students with severe handicaps. *Augmentative and Alternative Communication, 2*, 58-64.

- Mirenda, P. & Locke, P. (1989). A comparison of symbol transparency in nonspeaking persons with intellectual disabilities. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, 131-140.
- Möller, S. & von Tetzchner, S. (1996). Allowing for developmental potential: A case study of intervention change. In S. von Tetzchner & M. Hygum Jensen (Eds.) *Augmentative and Alternative Communication: European Perspectives* (pp. 249-269). London: Whurr. Publ. Ltd.
- Nordström Walder, M. & Åström, U. (1996). *Att prata med pratapparat – Utprovning av pratapparater för vuxna med utvecklingsstörning* (Rapport och dokumentation: Datorteknik och handikapp nr 69). Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
- Nya Blissymbolboken* (1996). Svenska arbetsgruppen för blisskommunikation. Göteborg: SIH läromedel.
- Reichle, J., York, J. & Sigafos, J. (1991). *Implementing augmentative and alternative communication*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Robinson, L. & Owens, R. (1995). Clinical notes: Functional augmentative communication and positive behavior change. *Augmentative and Alternative Communication*, 11, 207-211.
- Schlosser, R. (1997a). Nomenclature of category levels in graphic symbols, Part I: Is a flower a flower a flower? *Augmentative and Alternative Communication*, 13, 4-13.
- Schlosser, R. (1997b). Nomenclature of category levels in graphic symbols, Part II: Role of similarity in categorization. *Augmentative and Alternative Communication*, 13, 14-29.
- Sevcik, R., Ronski, M. & Wilkinson, K. (1991). Roles of graphic symbols in the language acquisition process for persons with severe cognitive disabilities. *Augmentative and Alternative Communication*, 7, 161-169.
- Smith, B. & Leinonen, E. (1992). *Clinical pragmatics. Unravelling the complexities of communicative failure*. London: Chapman & Hall.
- Thurfjell, F. (1996). *Prata med apparat eller dator*. (Stimulansbidrag för kompetensutveckling inom hjälpmedelsverksamheten. Rapport nr 68). Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
- Vanderheiden, G. C. & Lloyd, L. (1986). Communication systems and their components. In S. Blackstone (Ed.) *Augmentative communication: An introduction* (pp. 49-162). Rockville, MD: American Speech-Language-Hearing Association.
- Vanderheiden, G. C. & Yoder, D. E. (1986). Overview. In S. Blackstone (Ed.) *Augmentative communication: An introduction* (pp. 1-28). Rockville, MD: American Speech-Language-Hearing Association.



von Tetzchner, S. (1997). The use of graphic language intervention among young children in Norway. *European Journal of Disorders of Communication*, 32, 217-234.

von Tetzchner, S. & Hygum Jensen, M. (1996). Introduction. In S. von Tetzchner & M. Hygum Jensen (Eds.) *Augmentative and Alternative Communication: European Perspectives* (pp. 1-18). London: Whurr. Publ. Ltd.

von Tetzchner, S. & Martinsen, H. (1991). *Språk og funksjonshemming*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

WHO. (1980). [WWW document]. <http://www.who.int/whosis/icidh/icidh.html>

Wormnaes, S. (1996). Assessing alternative communication in a classroom setting. *Log Phon Vocol* 1996, 21, 85-93.

### **Testmaterial**

Carrow, E. (1973). TACL. *Test for Auditory Comprehension of Language*. Austin Texas: Learning Concepts.

Hartelius, L. & Svensson, P. (1990). *Dysartritest*. Stockholm: Psykologiförlaget.

Hellquist, B. (1982). SIT. *Språkligt impressivt test*. Malmö: Pedagogisk Design.

Kaplan, E., Goodglass, H. & Weintraub, S. (1983). *Boston Naming Test*. Philadelphia: Lea & Febiger.

Reynell, J. & Huntley, M. (1987). *Reynell Developmental Language Scales. Second Edition*. Windsor: NFER-NELSON Publishing Company Ltd.

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<b>Påverka och styra</b>		
<p>1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
<p>Kommunikationssätt;</p> <p>Ljudande <input type="checkbox"/></p> <p>Mimik <input type="checkbox"/></p> <p>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></p> <p>Föremål <input type="checkbox"/></p> <p>Bild <input type="checkbox"/></p> <p>Pratapparat <input type="checkbox"/></p> <p>Tecken <input type="checkbox"/></p> <p>Tal <input type="checkbox"/></p> <p>Annat sätt <input type="checkbox"/></p>	<p>Ibland</p>	<p>Alltid</p>
<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>		
<p><i>Exempel</i>                      Du frågar - Mjök eller saft? (N.N pekar på mjölken)                      Du frågar: - Vilken tröja vill du ha på dig? (N.N tecknar röd, röda tröjan)                      Du frågar: - Vem ska läsa saga, mamma eller pappa? (N.N. visar bild på pappa)                      Du frågar - Ska vi bada eller lyssna på musik? (N.N nynnar, uttryck för musik)</p>		
<p>2. Brukar N.N då han behöver eller saknar något fråga efter det?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
<p>Kommunikationssätt;</p> <p>Ljudande <input type="checkbox"/></p> <p>Mimik <input type="checkbox"/></p> <p>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></p> <p>Föremål <input type="checkbox"/></p> <p>Bild <input type="checkbox"/></p> <p>Pratapparat <input type="checkbox"/></p> <p>Tecken <input type="checkbox"/></p> <p>Tal <input type="checkbox"/></p> <p>Annat sätt <input type="checkbox"/></p>	<p>Ibland</p>	<p>Alltid</p>
<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>		
<p><i>Exempel</i>                      N.N. uttrycker;                      Hemma -                      Vill ha min freestyle! (Säger).                      Hämta nallen! (Tecknar nalle)                      Vill se på video! (Föremål – visar videokassett)                      Jag vill ha kameran. (Pekar på bild)                      Vid fiket -                      Jag vill ha en bulle. (Pekar på bullfatet).                      I slöjden -                      Jag behöver en sax, ska klippa nu. (Visar med bild)                      I affären - Var är glassen, maten, kläderna? (Tal)</p>		
<p>3. Brukar N.N. be Dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
<p>Kommunikationssätt;</p> <p>Ljudande <input type="checkbox"/></p> <p>Mimik <input type="checkbox"/></p> <p>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></p> <p>Föremål <input type="checkbox"/></p> <p>Bild <input type="checkbox"/></p> <p>Pratapparat <input type="checkbox"/></p> <p>Tecken <input type="checkbox"/></p> <p>Tal <input type="checkbox"/></p> <p>Annat sätt <input type="checkbox"/></p>	<p>Ibland</p>	<p>Alltid</p>
<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>		
<p><i>Exempel</i>                      När han/hon vill att en viss person ska utföra en specifik handling.                      N.N. uttrycker;                      I leken -                      Gör en gång till! (Ljud – skratt)                      Gunga mer! (Kroppsrörelse – sparkar med benen)                      På väg ut -                      Hjälp mig med jackan! (Tal + Föremål, håller i jackan)                      Vi går ut och cyklar. (Visar bild på cykel).                      Vi går till kiosken (Tecken – glass).                      Inne -                      Starta datorn! (Tal + Föremål, diskett)                      Stäng fönstret! (Föremål - blickpekar på fönstret)                      Läs för mig! (Visar bild på bok)</p>		

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<b>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</b>		
<p>4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid
Ljudande <input type="checkbox"/>		
Mimik <input type="checkbox"/>		
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>		
Föremål <input type="checkbox"/>		
Bild <input type="checkbox"/>		
Pratapparat <input type="checkbox"/>		
Tecken <input type="checkbox"/>		
Tal <input type="checkbox"/>		
Annat sätt <input type="checkbox"/>		
<p>Egna exempel - när och hur olika kommunikationssätt används.</p>		
<p>Exempel                      När han/hon vill ha uppmärksamhet till sig själv, ett föremål eller något som just då händer.                      N.N. uttrycker;                      Titta här! (Ljud, ropar "ähhh")                      Titta på mig! (Kroppsrörelse – stampar med foten)                      Titta en bil! (Tecknar bil, brummar som bil)                      Min tur! (Gest – pekar på sig själv)                      Jag har något att visa (Pratapparat med inspelat meddelande).</p>		
<p>5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid
Ljudande <input type="checkbox"/>		
Mimik <input type="checkbox"/>		
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>		
Föremål <input type="checkbox"/>		
Bild <input type="checkbox"/>		
Pratapparat <input type="checkbox"/>		
Tecken <input type="checkbox"/>		
Tal <input type="checkbox"/>		
Annat sätt <input type="checkbox"/>		
<p>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</p>		
<p>Exempel                      Olika handlingar för att interagera och samspela i ett pågående samtal. Att aktivt föra samtalet framåt.                      Du säger: - Kommer du ihåg farmors hund? N.N. tecknar hund, ser glad ut (mimik).                      Du säger: - Det var långt att åka i bilen. N.N. säger "uuk" (sjuk).                      Du säger: - Idag är det fredag. N.N. pekar på bild med badbassäng.                      Samtal om svensktoppen, N.N. visar kassettdodral med sin favoritartist.</p>		
<p>6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid
Ljudande <input type="checkbox"/>		
Mimik <input type="checkbox"/>		
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>		
Föremål <input type="checkbox"/>		
Bild <input type="checkbox"/>		
Pratapparat <input type="checkbox"/>		
Tecken <input type="checkbox"/>		
Tal <input type="checkbox"/>		
Annat sätt <input type="checkbox"/>		
<p>Egna exempel – När och hur olika kommunikationssätt används.</p>		
<p>Exempel                      Feedback/Återkoppling är en signal som betyder fortsatt prata – jag lyssnar. Används för att visa att man lyssnar                      T. ex. mm, ja, oh, men, oj, nämen, va.                      Kan även uttryckas med leende eller kroppsrörelser</p>		

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<b>Att uttrycka känslor och visa vem man är</b>		
<p>7. Brukar N.N. uttrycka sk grundläggande behov?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur gör han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid
Ljudande <input type="checkbox"/>		
Mimik <input type="checkbox"/>		
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>		
Föremål <input type="checkbox"/>		
Bild <input type="checkbox"/>		
Pratapparat <input type="checkbox"/>		
Tecken <input type="checkbox"/>		
Tal <input type="checkbox"/>		
Annat sätt <input type="checkbox"/>		
<p>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</p>		
<p>Exempel                      Att förmedla jag är trött, jag är hungrig, jag fryser, jag är törstig, jag mår inte bra, jag har ont etc.                      N.N uttrycker;                      Är trött (Föremål – hämtar kudden)                      Är hungrig (Bild på mat)                      Är kall och fryser (Tecknar frysa och visar med kroppsspråk)                      Mår inte bra (Ljud – gnäller)                      Är törstig (Tal – säger saft)</p>		
<p>8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid
Ljudande <input type="checkbox"/>		
Mimik <input type="checkbox"/>		
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>		
Föremål <input type="checkbox"/>		
Bild <input type="checkbox"/>		
Pratapparat <input type="checkbox"/>		
Tecken <input type="checkbox"/>		
Tal <input type="checkbox"/>		
Annat sätt <input type="checkbox"/>		
<p>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</p>		
<p>Exempel                      Att förmedla; jag är trött, ledsen, arg, glad, lycklig, besviken. Jag tycker om, det vill jag inte, då blev jag glad, arg etc.                      N.N. uttrycker;                      Är glad (Mimik – stort leende, ögonen lyser)                      Är arg (Tecknar arg)                      Jag vill ... (Tal säger "vill"...)                      Jag tycker om ... (Tal – säger "gillar"...)                      Är ledsen (Visar bild då ledsen)                      Ilska (Tal – säger "skit, tusan" eller liknande)</p>		
<p>9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p>		
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid
Ljudande <input type="checkbox"/>		
Mimik <input type="checkbox"/>		
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>		
Föremål <input type="checkbox"/>		
Bild <input type="checkbox"/>		
Pratapparat <input type="checkbox"/>		
Tecken <input type="checkbox"/>		
Tal <input type="checkbox"/>		
Annat sätt <input type="checkbox"/>		
<p>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</p>		
<p>Exempel                      N.N. uttrycker;                      Jag vill inte! (Kroppsrörelse, drar sig undan)                      Kom inte hit! (Gest – sätter upp handen)                      Sluta genast! (Tal säger "sluta" )                      Gå ut! (Visar bild)                      Var tyst! (Tecken)</p>		

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<p>10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/></p> <p>Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1" data-bbox="143 225 853 544"> <thead> <tr> <th data-bbox="143 225 497 256">Kommunikationssätt;</th> <th data-bbox="497 225 680 256">Ibland</th> <th data-bbox="680 225 853 256">Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kropps rörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kropps rörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel – När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i> Att t.ex. säga en sak och mena något annat. (Tal, att säga tvärt emot) Att låtsas att inte veta något. (Medvetet låta bli att teckna eller peka på bild). Att gömma något och sedan låtsas att man glömt var man gömt det hela. (Upprepat säga "vet inte"). Att med glimt i ögat göra något som "retar" någon annan. (Peka på bild som den andre inte gillar).</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kropps rörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p>11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasivärld/drömvärld? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/></p> <p>Om ja, hur uttrycker han det? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1" data-bbox="143 639 853 954"> <thead> <tr> <th data-bbox="143 639 497 671">Kommunikationssätt;</th> <th data-bbox="497 639 680 671">Ibland</th> <th data-bbox="680 639 853 671">Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kropps rörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kropps rörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i> Leka med dockor, (mata, bada, klä på). Leka doktor, leka affär. Klä ut sig, låtsas vara prinsessa, polis, flygare eller annat. Fantisera, drömma om vad som händer till helgen, på semestern... Rollekar, fantasier och drömmar kan uttryckas med olika kommunikationssätt, se övriga exempel.</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kropps rörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p><b>Söka information och ställa frågor</b></p>																																
<p>12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat – förnekad? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/></p> <p>Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1" data-bbox="143 1074 853 1406"> <thead> <tr> <th data-bbox="143 1074 497 1106">Kommunikationssätt;</th> <th data-bbox="497 1074 680 1106">Ibland</th> <th data-bbox="680 1074 853 1106">Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kropps rörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kropps rörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel – När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i> N.N uttrycker; Kaffe nu? (Tecknar kaffe) Är pappa på jobbet? (Bild på pappas jobb) Är Stina sjuk? (Bild på Stina, tecknar sjuk) Gymnastik idag? (Bild på gymnasalen) Rast nu? (Pratapparat) Kortis idag? (Bild på kortis) Glass till fiket? (Tal, säger "ass") Klänning till discot? (Föremål, kommer med klänning i handen)</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kropps rörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<p>13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/></p> <p>Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1" data-bbox="143 279 855 587"> <thead> <tr> <th>Kommunikationssätt;</th> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel – När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i> N.N. uttrycker; När ska vi äta? (Tecknar äta och pekar på klocka) Vad ska vi äta? (Visar olika matbilder) Varför ska vi åka? (Tal – "vaffö") Hur ska vi åka? (Tal – åka, bild – bil, buss) Vem ska vi träffa? (Tecknar - vem)</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p>14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/></p> <p>Om ja, hur uttrycker han det då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1" data-bbox="143 662 855 978"> <thead> <tr> <th>Kommunikationssätt;</th> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i> N.N. uttrycker; Berätta mer! (Tal – säger "mer") Hur gör man nu? (Mimik – ser villrådig ut, Pekar på hjälp symbol, Bild) Vad ska vi göra sen? (Ljud – låter uppfordrande) Fortsätt! ( Tecknar "mer")</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p>15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/></p> <p>Om ja, hur gör han då han svarar? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1" data-bbox="143 1069 855 1394"> <thead> <tr> <th>Kommunikationssätt;</th> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel. - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i> N.N. uttrycker; Å de'? (Ljud och pekning) Vad är det? (Tal – "Å de") Hur tecknar man? (Tecknar plus pekar på bild eller föremål) Finns det ingen bild för? (Bild – foto på fotografera samt pekar på föremål) Vad betyder det? (Tal – "Å de")</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<b>Förmedla information, berätta och svara på frågor</b>																									
16. Brukar N.N. svara (bekräfta – neka) om du ställer en ja/nej fråga? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Om ja, hur gör han då han svarar? Ge gärna konkreta exempel.		Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.	Exempel Du frågar: - Badade ni idag? N.N svarar ja. (Tal - säger ja, Bild – visar foto från bad) Du frågar: - Vill du fika nu? N.N. svarar nej. (Kropps rörelse - skakar på huvudet) Du frågar: - Åkte ni buss till Skrylle? N.N. svarar nej. (Bild – pekar på nej symbol)																						
Kommunikationssätt;	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> </tbody> </table>			Ibland	Alltid																				
Ibland	Alltid																								
17. Brukar N.N. svara då du ställer frågeordsfråga? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.		Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.	Exempel - frågeordsfrågor Du frågar: - "Vem var det som ringde?". N.N. svarar mormor. (Bild – pekar på mormor) Du frågar: - "Vad har ni gjort i skolan?". N.N. svarar. (Pratapparat med inspelat meddelande) Du frågar: - "Vilken film ska vi hyra?". N.N svarar Lejonkungen. (Tecknar lejon) Du frågar: - "Vad vill du ha i födelsedagspresent?". N.N. svarar CD -skiva (Tal säger "sik").																						
Kommunikationssätt;	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> </tbody> </table>			Ibland	Alltid																				
Ibland	Alltid																								
18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal? Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.		Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.	Exempel; Apropå fiske – "Jag var också ute och fiskade" Apropå tekniska prylar – "Min bror har också en bandspelare". Apropå jul – "Tomten kom till oss också". Apropå mat – "Jag är hungrig". Kommentarererna kan uttryckas med olika kommunikationssätt, se övriga exempel.																						
Kommunikationssätt;	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td></tr> </tbody> </table>			Ibland	Alltid																				
Ibland	Alltid																								

Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<p>19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kommunikationssätt;</th> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i>                      N.N. uttrycker;                      Idag var fröken sjuk. (Bild på fröken, tecknar borta)                      Datorn är trasig. (Tal)                      Kaffet är slut. (Visar tom kaffeburk, föremål,)                      Bollen är borta. (pekar på bild med boll och ljudar)                      Imorgon är det friluftsdag. (Visar bild på skog och säger buss)                      Lena bråkade med mig idag. (Visar bild på Lena, ser arg ut samt tecknar arg)</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p>20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kommunikationssätt;</th> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i>                      Att kunna berätta om något som innehåller flera händelse sekvenser som t.ex.                      "Igår var vi på utflykt, vi åkte buss, fikade i skogen plockade blommor En bil hade krockat utanför skolan, kört på två cyklar och en buss, polisen kom sedan."                      "Stina tappade sin bricka i matsalen, jeansen blev smutsiga, hon blev ledsen och grät."                      Berättandet kan uttryckas med olika kommunikationssätt, se övriga exempel</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p><b>Missförstånd</b></p>																																
<p>21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?                      Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                      Om ja, vad gör han då?                      Ge gärna exempel på hur ni reder ut missförstånd.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kommunikationssätt;</th> <th>Ibland</th> <th>Alltid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Ljudande <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Mimik <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Föremål <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Bild <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tecken <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Tal <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel på reparationsstrategier;</i>                      Att repetera, säga en gång till.                      Att förtydliga sig, (säga långsamt eller starkare)                      Att säga på annat sätt. Använda annat ord, tecken eller bild.                      Att visa med kroppsspråk, gester eller charad.                      Att hämta ett föremål eller tillsammans gå till aktuellt föremål eller plats.</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																



Kommunikativa Funktioner – frågeformulär

<p>22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något som han inte förstår eller uppfattat?                  Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                  Om ja, hur gör han det då?                  Ge gärna exempel på hur ni reder ut missförstånd.</p> <table border="1"> <tr> <td>Kommunikationssätt;</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ljudande <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Mimik <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Föremål <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Bild <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tecken <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tal <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	Kommunikationssätt;			Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel</i>                  Bland kan N.N. komma med tidningen efteråt om vi talat om t.ex. TV-programmen och det var något han inte uppfattat.                  N.N. visar med mimik då han inte förstår, blir tyst och ser undrande ut. När vi upptäcker det brukar vi förklara med enklare ord. Bland visar vi bilder för att göra det tydligare.</p>
Kommunikationssätt;																																
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																
<p><b>Övrigt</b></p>																																
<p>23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?                  Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/>                  Om ja, hur gör han då? Ge gärna konkreta exempel.</p> <table border="1"> <tr> <td>Kommunikationssätt;</td> <td>Ibland</td> <td>Alltid</td> </tr> <tr> <td>Ljudande <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Mimik <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Kroppsrörelse <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Föremål <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Bild <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Pratapparat <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tecken <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tal <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Annat sätt <input type="checkbox"/></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid	Ljudande <input type="checkbox"/>			Mimik <input type="checkbox"/>			Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>			Föremål <input type="checkbox"/>			Bild <input type="checkbox"/>			Pratapparat <input type="checkbox"/>			Tecken <input type="checkbox"/>			Tal <input type="checkbox"/>			Annat sätt <input type="checkbox"/>			<p><i>Egna exempel - När och hur olika kommunikationssätt används.</i></p>	<p><i>Exempel på sk sociala fraser;</i>                  Hej, Hej då, God dag, Tjena, Tjenixen                  Kul att träffas!                  Roligt att se dig.                  Hur är det med dig? Läget?                  Mår du bra? Är du också förkyld?                  Vad gör ni?                  Jag heter Martin, Vad heter Du?                  Jag är 14 år, och Du?                  Jag går på Adolfsbergsskolan, och Du?                  Vi ses annan dag.                  Fraserna kan uttryckas med olika kommunikationssätt, se övriga exempel</p>
Kommunikationssätt;	Ibland	Alltid																														
Ljudande <input type="checkbox"/>																																
Mimik <input type="checkbox"/>																																
Kroppsrörelse <input type="checkbox"/>																																
Föremål <input type="checkbox"/>																																
Bild <input type="checkbox"/>																																
Pratapparat <input type="checkbox"/>																																
Tecken <input type="checkbox"/>																																
Tal <input type="checkbox"/>																																
Annat sätt <input type="checkbox"/>																																

**Till anhöriga och personal som deltar i Lunda-studien 1999 av hur kommunikationsförmåga påverkas av användning av digitala bilder**

För personer med tal- och språkhandikapp har det under de senaste åren utvecklats olika tekniska kommunikationshjälpmedel. Ett nytt och lite mer oväntat hjälpmedel är den digitala kameran och digitala bilder. Än så länge är det relativt få personer som prövat metoden och det saknas dokumentation om hur man kan använda bilder som stöd i sin kommunikation. Mot bakgrund av detta har jag, Maria Sporre leg. logoped, under våren börjat skriva Magister uppsats vid Logopedutbildningen i Lund. Syftet med uppsatsen är att kartlägga och beskriva hur olika personer med kommunikationssvårigheter använt och använder digitala bilder i sin vardag.Handledare är bitr professor Bodil Jönsson, Certec, Lund samt leg. logoped Boel Heister Trygg, Malmö. Uppsatsen planeras vara klar hösten 1999.

Uppsatsen kommer att bestå av dels en mer teoretisk del, dels en mer praktisk. I den praktiska delen ingår beskrivning av hur några olika personer använt och använder digital kamera och digitala bilder. Kartläggning av kommunikation och bildanvändning kommer att ske genom intervjuer med anhöriga, lärare eller motsvarande personal från dagcenter. Intervjun kommer att kompletteras med en logopedisk bedömning av språk och kommunikation. Video- och bandinspelningar kommer då att göras. Efter arbetets slut kommer inspelningarna att förstöras. Tidsåtgång för intervjun beräknas till ungefär två timmar och den logopediska bedömningen innefattar flera undersökningstillfällen om en till två timmar.

Alla personuppgifter kommer att hanteras med största sekretess och de som deltar i projektet försäkras full anonymitet. Deltagare i undersökningen kommer, om de så önskar, att ha möjlighet att ta del av uppsatsen innan den trycks. Att vara med i projektet är frivilligt och samtliga försökspersoner har rätt och möjlighet att då man så önskar avbryta deltagandet. Att vara med i projektet bedöms som riskfritt.

Någon ersättning för deltagande ges inte.

Om det är något ni undrar över så tag gärna kontakt med mig;

Vänliga hälsningar


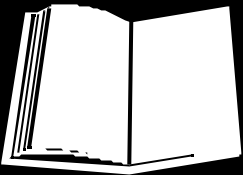



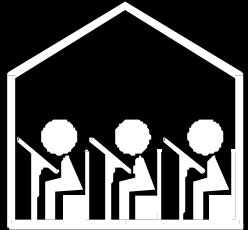




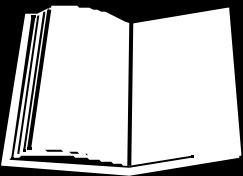




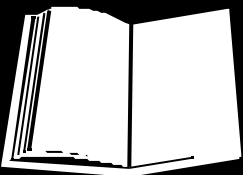



Maria Sporre  
Kirsebergsg 5  
212 20 Malmö  
telefon 040-292652

---

Jag har muntligen informerats om studien och har tagit del av ovanstående skriftliga information. Jag är medveten om att deltagande i studien är fullt frivilligt och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta deltagandet.

.....  
Namn

.....  
Ort och datum

William		bok 		saft 	
William	skola 	dator 			
William		bok 		saft 	
William		bok 		saft 	

## Översikt - Eric

<b>Påverka och styra</b>		
<b>1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?</b>		
<p><b>Hemma</b> – Ja Man kan ej ställa val-fråga. Valalternativ måste omformuleras till ja och nej fråga. {Ja (viftar med armarna)} Nej PEK – val i matsituation, det som finns framme. GUNGA - för att gå till lekplatsen. Enormt stark vilja.</p>	<p><b>Skolan</b> – Ja (Sträcker sig efter det han vill ha) - saker som finns på bordet. KASTA – kasta boll PEK – val i matsituation, det som finns på bordet. PEK (mot dörren) – gå ut (Tar den vuxne i handen och går iväg) Man har ej presenterat valalternativ tidigare. Har just börjat med att välja aktivitet med hjälp av <b>bild</b>.</p>	<p><b>Dagmamma</b> – Ja Man har ej ställt valalternativ frågor. Eric klarar inte det. Man ställer ja/nej frågor. Ja Nej. DRICKA – svar på frågan "Vill du ha äpple?" PEK – val i matsituation, det som finns på bordet.</p>
<b>2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?</b>		
<p><b>Hemma</b> – Ja {pippi (gnällande röst och lägger huvudet på sned)} – Hämta nappen, vid läggdags. KATT – Video, vill se på Aristocats. {ö ö ö PEK} Väljer mest bara sånt som är inom synhåll. Videon bara inomhus, Sandlådan bara när han kommit ut i trädgården.</p>	<p><b>Skolan</b> – Ja (Sträcker sig efter det han vill ha) - saker som finns på bordet PEK (på trumman) – Ta ner trumman (Tar den vuxne i handen och går iväg) – för att hämta det han vill ha.</p>	<p><b>Dagmamma</b> – Ja Pappa – frågar efter pappa, pappa brukar vara den som kommer och hämtar. KASTA – vill ha bollen</p>
<b>3. Brukar N.N. be dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?</b>		
<p><b>Hemma</b> – Ja Nisse - Hämta Fotoalbum! Olika betoning på Nisse beroende på vad han vill. {Da (lägger huvud på sned)} - Vi kan väl leka på datorn! (Drar den vuxne i handen och går iväg för att visa) – Följ med och gör det här! (Går till telefonen) - När han vill ringa till mormor eller Nisse.</p>	<p><b>Skolan</b> – Ja (Tar den vuxne i handen och visar vad det gäller) {Pippi (tar den vuxne i handen, hämtar CD-rom skivan och går till datorn)}</p>	<p><b>Dagmamma</b> – Ja GUNGA – gå till lekplatsen och gunga {ERIC YVONNE GUNGA} – vill gå och gunga med dig, Yvonne GLASS – gå till glasskiosken när man är i Ängelholm. GLASS – äta glass ur frysen Hoppa – Spring ut i havet! {SARA PEK (på trappan)} – Spring i trappan! {YVONNE ERIC PEK (mot ytterdörren)} – Gå ut.</p>
<b>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</b>		
<b>4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?</b>		
<p><b>Hemma</b> – Ja (Drar i handen och går iväg med den vuxne) (Drar i haka eller näsa för att få ögonkontakt) Om ej får uppmärksamhet:(busar) {(biter i handleden) <i>urrgh</i>}</p>	<p><b>Skolan</b> – Ja Visar med hjälp av kroppsspråk att han vill ha uppmärksamhet. (Drar i den vuxne som sitter i jämte) (Slår sig själv för bröstet)</p>	<p><b>Dagmamma</b> – Ja {(Går fram till den andre och tar fatt i personen, drar i tröjan) <i>öhhh</i>} (Tar med handen på den andres kind och vrider huvudet tills han får ögonkontakt)</p>
<b>5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?</b>		
<p><b>Hemma</b> – Ja <b>Bildremsan</b> ett hjälpmedel för att kunna skapa och upprätthålla samspel. Man försöker låta Eric börja berätta. Några turer per <b>bild</b>. Eric har svårt att stanna kvar vid en <b>bild</b>. CYKLA – <i>Ticka</i> – varit vid torget och kyrkan. Ljudande som reaktion på <b>bild</b>.</p>	<p><b>Skolan</b> – Ja BADA - SOVA – husvagn Nisse - {<i>mamma MAMMA</i>} – HUSET, HEMMA - Tecken och kroppsspråk är hans starka uttrycksätt. Mycket korta samspel, något längre om man talar om något som intresserar honom.</p>	<p><b>Dagmamma</b> – Ja BADA KASTA – varit i bollrummet Ja / nej – svar på frågor. <b>Bildremsan</b> från skolan har medfört att samspelet kring skoldagen flyter lättare.</p>
<b>6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?</b>		
<p><b>Hemma</b> – Ja <i>Jaaa</i> {<i>Jäää</i> (viftar med armarna)} – Just det! Ofta då han bejakar en fråga.</p>	<p><b>Skolan</b> – Nej Lyssnar mycket, men ingen direkt feedback i samtal.</p>	<p><b>Dagmamma</b> – Ja och nej (studsar, sitter på knäna och hoppar) – När man pratar om sådant som är mycket välbekant för honom och som väcker starka positiva känslor. (Ler) – När man tittar på hans egna bilder från skolan. Måste vara välbekanta saker för att man ska se att han är med.</p>

<b>Att uttrycka känslor och visa vem man är</b>		
<b>7. Brukar N.N. uttrycka s.k. grundläggande behov?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja SOVA – trött ÄTA – hungrig Äta – hungrig (Pruttjud med munnen) – har bajsat PEK (på kroppsdel) - ont	<b>Skolan</b> – Ja PEK (på kroppsdel) - ont DRICKA – törstig (Hämtar mugg) – törstig SOVA – är trött, vill vila (Sätter sig i soffan och ser trött ut) – vill sova	<b>Dagmamma</b> – Ja {Aj PEK (på kroppsdel)} (visar med min och kropps rörelse) – ont SOVA – är trött och vill vila {ÄTA äta} – hungrig, vill äta
<b>8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja GRÅTA – får ej sin vilja igenom GRÅTA – ledsen (Biter i vä överarm, tröjan) – arg, får ej sin vilja igenom (Biter i vä överarm, tröjan) – glad, överväldigad Har mycket mimik och kroppsspråk.	<b>Skolan</b> – Ja GRÅTA – ledsen, besviken, vill inte (Blir glad i hela kroppen och har armarna ute, ljudar) – Glädje (Biter i vä överarm, tröjan) – arg, ilska (Biter i vä överarm, tröjan) – ivrig, exalterad (Biter andra) – ilska	<b>Dagmamma</b> – Ja GRÅTA – är ledsen, saknad {(Spänner hela kroppen, studsar och viftar med armarna, ler) ohh} – glädje (Biter i handleden) – lite arg {(Biter i vä överarm, tröjan, har arg min) ahh} – arg
<b>9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja (Slår till den andre) (Ligger på golvet, sparkar med hämlarna i golvet) (Kastar saker)	<b>Skolan</b> – Ja (Protesterar med hela kroppen, skriker) (Gör inte det man bestämt, tvärvägrar) (Tar bort dagmammans bild på remsan med eftermiddagens händelser och ersätter med systrarna, mamma och bild på huset hemma) – Visar med bild vad han inte vill göra.	<b>Dagmamma</b> – Ja (Biter i vä överarm, tröjan) (Slår till den andre)
<b>10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja Tittit – i Tittut lek (Kittlar förälder eller syskon) (Skrämmer den vuxne) – den vuxne ska bli rädd (Gömmar sig) – den vuxne ska leta (Skrattar när han ska hitta på bus)	<b>Skolan</b> – Ja (Leker tittut lek) (Gör pruttjud och andra ljud) (Tycker om sånger med tokiga rörelser på musiken)	<b>Dagmamma</b> – Ja {Nee (skrattar)} – då han svarar tvärtemot på fråga {Jaa (skrattar)} - då han svarar tvärtemot på fråga
<b>11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasi/drömvärld?</b>		
<b>Hemma</b> – Nej  Har däremot uttryckt önskemål; Önskade sig ett hockeyspel i julklapp, såg en bild i en julkatalog, pekade och sa; <i>hockija</i>	<b>Skolan</b> – Nej	<b>Dagmamma</b> – Nej
<b>Söka information och ställa frågor</b>		
<b>12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat eller förnekad?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja {Öö (huvudet på sned och frågande mimik)} – Får jag det? {BADA (frågande mimik)} – Får jag bada? Nisse – Ska vi till Nisse? När man är ute och åker bil och närmar sig Trelleborg.	<b>Skolan</b> – Ja (Tar och försöker visa något och vill sedan få bekräftat från den vuxne med ja / nej svar) BADA - Ska vi bada? Bada – Ska vi bada? Mamma – åka hem till mamma? TAXI – Åka taxi? {ÄTA äta} – Ska vi äta?	<b>Dagmamma</b> – Ja {Äta ÄTA} – ska vi äta ? Pappa – Kommer pappa? SARA – Är Sara hemma?
<b>13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?</b>		
<b>Hemma</b> – Nej Svårt att veta hur mycket frågor han ställer. Föräldrarna måna om att berätta för Eric vad man gör, vad man ska göra, vart man är på väg. Man tror att Eric kanske inte frågar för att han fått reda på det som ev fråga skulle berört.	<b>Skolan</b> – Nej Frågar kanske med de tiotal ord han har då han undrar var, när och hur.	<b>Dagmamma</b> – Nej
<b>14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?</b>		
<b>Hemma</b> – Vet ej	<b>Skolan</b> – Ja {Mää (slår sig på bröstet)} – vill ha bekräftat att det sagda även gäller honom.	<b>Dagmamma</b> - Nej

15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?		
<b>Hemma</b> – Ja Öhhh – Vem är det? Vad är det? När man tittar på foto/ <b>bild</b> .	<b>Skolan</b> – Nej	<b>Dagmamma</b> – Ja PEK – Vad är det? På olika föremål och växter när man är ute och går. Gjorde mer när han var mindre.
<b>Förmedla information, berätta och svara på frågor</b>		
16. Brukar N.N. svara (bekräfta –neka) om du ställer en ja/nej fråga?		
<b>Hemma</b> – Ja Ja Nää {Ja (nick)} {Nää (skakar på huvudet)} Mycket tydlig i sina svar. Om man får konstiga svar, får den vuxne tänka efter vad det är Eric svarat på, vad som kan tolkas fel och därefter formulera om frågan.	<b>Skolan</b> – Ja Ja Nää {Ja (nick)} {Nää (skakar på huvudet)} Viktigt att ställa exakt rätt fråga, noga med formuleringen.	<b>Dagmamma</b> – Ja Ja Nää Är tydligare och får vänta in svaren, inte ha så brått jämfört med när hon pratar med de andra barnen.
17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?		
<b>Hemma</b> – Ja KATT – video, Aristocats <b>Bilder</b> från skolan, Eric visar med hjälp av bilderna. Tecknar som svar på frågor när man tittar på <b>bild</b> från skolan.	<b>Skolan</b> – Ja och nej Man ställer ytterst få frågeordfrågor i skolan. Då man frågar håller man sig till vissa ämnen, väl kända vardagliga händelser.	<b>Dagmamma</b> – Nej
18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?		
<b>Hemma</b> – Ja SOVA – husvagn, När man pratar om Mellbystrand. {Mää (slår sig hårt för bröstet)} – Jag också Även frågande och uppfordrande.	<b>Skolan</b> – Ja {Mää (slår sig på bröstet)} – Jag också TAXI – jag åker taxi till dagmamma. Kommenterar, vill få bekräftelse på att det sagda gäller honom. (Hämtar <b>bild</b> för att kommentera något, t.ex. vad som hänt i helgen)	<b>Dagmamma</b> – Ja SOVA – husvagn. När man pratar om Mellbystrand
19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?		
<b>Hemma</b> – Ja BORTA – När något är borta, han har tappat något BORTA – När något är slut, när han ätit godis eller glass. {öhh (drar i den vuxen och går och visar något)} {PEK (på föremål)} Visar ibland <b>bilder</b> i pärmen från skolan.	<b>Skolan</b> – Ja { <b>NISSE</b> (hämtar och visar <b>bild</b> )} – har träffat Nisse i helgen { <b>MAMMA mamma</b> (hämtar och visar <b>bild</b> )} – berättar om mamma Bakgrundskunskap behövs, att t.ex. ha läst i kontaktboken, för att förstå vad det är Eric vill förmedla när han visar en <b>bild</b> .	<b>Dagmamma</b> – Ja Nisse – ska åka och hälsa på.
20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?		
<b>Hemma</b> – Ja Berättar om utflykt till Åhus; <b>TÅG</b> – utflykt till Åhus, åkte tåg <b>BUSS</b> – åkte buss SOVA – husvagnen i Åhus YVONNE – dagmamma SARA – dagmammans dotter BADA – badade i havet	<b>Skolan</b> – Nej Tycker om att man pratar om sådant han gjort (varit ute och cyklat, kastat sten på rasten), men berättar inte själv utförligt.	<b>Dagmamma</b> – Nej
<b>Missförstånd</b>		
21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?		
<b>Hemma</b> – Ja (Repeterar, tecken eller tal, tills man förstår honom) (Drar i handen och visar) Den vuxne får ställa frågor för att man ska komma runt det. Blir frustrerad när han ej gör sig förstådd. {Jaaa (viftar med båda händerna)} – när den vuxne förstått, blir jättelycklig.	<b>Skolan</b> – Ja GRÅTA – ofta när han inte gör sig förstådd Den vuxne ställer frågor för att reda ut det hela. (Spänner upp sig) – visar med kroppsspråk när den vuxne inte ställt rätt fråga Kan hämta <b>bild</b> på rätt person när den vuxne gett fel förslag. Jaa - När den vuxne förstått Man lyckas inte alltid reda ut missförstånd	<b>Dagmamma</b> – Ja (Upprepar tecken eller ord tills dagmamma har förstått) Dagmamma ställer ja/nejfrågor. Tidigare användes <b>bilderna</b> i teckenpärmen för att ta reda på vad Eric menade.

Översikt – Eric

<b>22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något han inte förstår eller uppfattar?</b>		
<b>Hemma – Vet ej</b> Man tror sig vara så klar och så tydlig i sin kommunikation att Eric alltid förstår. Föräldrarna berättar tills de "ser" att Eric förstått. De märker när han förstår. GRÅTA - då något händer som han inte visste skulle hända.	<b>Skolan – Nej</b> Man tror sig uttrycka sig så kortfattat och enkelt att ytterst få missförstånd uppstår.	<b>Dagmamma – Nej</b> Tror sig se på Eric när han förstår och inte. Om Eric inte förstått gör han inte det man skulle göra.
<b>Övrigt</b>		
<b>23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?</b>		
<b>Hemma – Ja</b> Hej Hej då (Bugar) - Tack. (Bugar) – Hälsa fint (Tar i hand) – hälsar (Vinkar) Visar glädje, uppskattning med mimik och kroppsrörelser då han träffar människor han tycker om.	<b>Skolan – Ja</b> Hej (Vinkar) (Går ofta runt på morgonen och hälsar i de olika klasserna)	<b>Dagmamma – Ja</b> Hej (vink) (vinkar) - Hej då (Bugar) – Tack för maten

Bild är markerad med **fet stil**.

*Transkription för AKK, enligt von Tetzchner och Hygum Jensen*

<i>Talat språk</i> anges med kursiv stil
<i>"Talande kommunikations hjälpmedel, digitalt eller syntetiskt tal"</i> anges med kursiv stil och citationstecken
TECKENKOMMUNIKATION anges med versaler
GRAFISKA SYMBOLER/BILDER anges med versaler i kursiv stil
Då en bild eller ett tecken behöver översättas med flera ord används bindestreck, DU-OCH-JAG
"Tolkningar eller översättningar" av teckenkommunikation eller grafiska bilder skrivs med citationstecken och parenteser. "ja" (nickar). Inom parentes beskrivs också mimik, kroppsspråk, blickar, pekningar, gester etc. (Tar i hand)
{ ... } Klamrar används då flera kommunikationssätt används samtidigt {mamma MAMMA}

**Williams ord – hösten 1998**

Jag vill inte dit/där	<i>Nej da</i>	Äpplekaka	<i>Pitåpate</i>
Hjälp mej	<i>Pappa maj</i>	Hamburgare	<i>Hannaboa</i>
Läsa bok	<i>Issa bob</i>	Morot	<i>Momma</i>
Jag vill inte borsta tänder	<i>Nej boffa mina teje</i>	Torka disk	<i>Bobba dis</i>
Arga ord, skällsord	<i>Bajs, bebis, titis</i>	Banan	<i>baw, baban</i>
Fika	<i>Fita</i>	Kryss	<i>Dyss</i>
Vad ska vi äta?	<i>Äta fissa?</i>	Frisk	<i>fiss</i>
Måla, rita, kriter	<i>Måat</i>		
Hämta mina målargrejer	<i>Appa måat</i>		
Äta	<i>Äta</i>		
När ska vi äta?	<i>Tajs äta</i>		
När kommer pappa hem?	<i>Tajs pappa em?</i>		
Vet inte/ingenting	<i>(nej) iteti</i>		
Smörgås	<i>måffa</i>		
Mjölk	<i>möp</i>		
Saft	<i>aff</i>		
Ja	<i>la</i>		
Nej	<i>nej</i>		
Skola	<i>båa</i>		
Gå hem	<i>bå em</i>		
Taxi	<i>ajsa bi</i>		
(jag vill) titta på TV	<i>titta teja</i>		
(jag vill) cykla	<i>itta</i>		
Mormor och morfar	<i>mommoffa</i>		
Kortis	<i>påpajs</i>		
Duscha	<i>affa</i>		
Godis	<i>oaffa</i>		
Jacka	<i>atta</i>		
Jag vill inte bada	<i>nej bawa</i>		
Jag vill bada	<i>bawa</i>		
Titta	<i>titta!</i>		
Kom	<i>Bå!</i>		
Tack	<i>tatt!</i>		
När/var?	<i>Tajs</i>		
Inte det/inte där	<i>Nej dä</i>		
Jag vill cykla	<i>La itta</i>		
Vill inte duscha	<i>Nä affa</i>		
Imorgon	<i>Måa</i>		
Först	<i>Föff</i>		
Sen	<i>Iss</i>		
Nu	<i>ni</i>		
Dator	<i>babo</i>		
Åka taxi	<i>apa ajsa</i>		
Buss	<i>buff</i>		
Bil	<i>bi</i>		
Lastbil	<i>lalla bi</i>		



## Översikt – William

<b>Påverka och styra</b>			
<b>1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja (Kryper till stora alternativt lilla toan) (Kryper ut och hämtar skor) - vill stå vid diskbänken. Väljer ibland färg med tecken <i>Teja</i> - TV <i>babo</i> – dator	<b>Skola</b> – Ja Säger oftast vad han vill om talet svårt att förstå förtydligar han med annat kommunikationssätt. Väljer även med <b>bild</b> , under förutsättning att <b>bilderna</b> är lätt tillgängliga. Gäller främst <b>bilder</b> från schema, <b>matbilder</b> eller <b>bilder</b> från sin pärm. Väljer ritprogram genom att klicka på ikon på skärmen. Väljer annars genom att vuxen ger alternativ.	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja Val av dryck, "Vill du ha Fanta eller CocaCola?". Svarar med tal. Ibland även med PEKning.	<b>Kortis</b> – Ja Väljer aktivitet med tal, genom PEKning eller genom att köra dit där aktiviteten finns.
<b>2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja <i>Appa måat</i> - Hämta målar grejor { <i>Appa atta JACKA</i> } - Hämta jackan <i>Appa mina do</i> - Hämta mina skor	<b>Skola</b> – Nej? Hämtar ytterst sällan själv något, frågar sällan efter saker han behöver. Ofta får lärarna fråga om det är något William behöver eller vill ha för att han ska uttrycka detta.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja? { <i>PEK ajs</i> } - vill ha glass	<b>Kortis</b> - Nej Tar sällan egna initiativ
<b>3. Brukar N.N. be Dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?</b>			
<b>Hemma</b> - Ja <i>Stäng dörren</i> <i>Pappa maj boffa mina teje</i> - hjälp mig borsta mina tänder	<b>Skola</b> - Ja <i>Bäppa maj</i> – Hjälp mig ta på jackan. Väntar ofta på att den vuxne ska upptäcka att han behöver hjälp. <i>Näj Måa</i> – Nej Monika ska göra det. <i>Näj Vie</i> – Nej, Viveka ska göra det. Ofta får lärarna fråga om det är något William vill för att han ska uttrycka sin vilja	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja { <i>CYKLA itta</i> } – Vi ska ut och cykla.	<b>Kortis</b> – Ja { <i>Bäppa maj</i> (kör före och visar)} – Hjälp mig, t.ex. när bandet i kassetbandspelaren är slut. Används i flera situationer. <i>Alla åffa!</i> – Handla godis
<b>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</b>			
<b>4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?</b>			
<b>Hemma</b> - Ja <i>Tita!</i> – Titta! <i>Bå!</i> – Kom! (Hittar på hyss som att dra i folk, kasta iväg någonting eller dunka skeden i bordet)	<b>Skola</b> - Ja "Jag har något att berätta" – förutsatt att pratapparaten är framme. (Tar tag i samtalspartnern) <i>Måa bå!</i> – Kom Monika! Tal används nu för att få uppmärksamhet. Tidigare fick W uppmärksamhet genom att skrika.	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja (Tittar på Pernilla) - Söker ögonkontakt ofta för att få bekräftat att det han gjort var bra. (Lägger armen eller handen på Pernilla, kramar)	<b>Kortis</b> – Ja (Kör fram till den vuxne) - den vuxne frågar då oftast vad han vill. (Tar tag i den vuxnes kind) Har ibland velat ta fram pratis eller digitalkamera för att berätta. Har då visat <b>bilder</b> i kameran.
<b>5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja ? Samspelet till stor del beroende av vad den vuxne gör. Williams bidrag till samspel består av enstaka frågor för att ta reda på saker och ting. När man tittar på <b>foto</b> tar William mer initiativ, skrattar och PEKAR, men säger inte så mycket mer.	<b>Skola</b> – Ja Den vuxne får hålla igång genom att prata om sådant där man känner till vad som hänt samt att man vet att William har svar. Samspelet dör ut när den vuxne inte ställer fler frågor. W tycker nu om att samtala tidigare drog han sig undan. Finns <b>bilder</b> framme använder han dem, går ej och hämtar själv.	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja Korta samspel, mest om det har hänt något särskilt. Den vuxne "frågar ut" och William svarar. Använder ibland <b>bild</b> för att berätta vad som har hänt i skolan.	<b>Kortis</b> - Ja ? Ensidigt samspel, mycket beroende av den vuxne som ställer frågorna. William svarar ja / nej, svårt att förstå om han säger mer. Kamera med <b>bilder</b> ger möjlighet för W att visa de <b>bilder</b> han vill. Den vuxne ställer då ja / nej frågor utifrån <b>bilden</b> . Med <b>bilderna</b> får man känsla av att W berättar mer.

Översikt – William

<b>6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja ? (Ler, klappar om och kramar) – gillande, det här var roligt	<b>Skola</b> - Ja (Skrattar med hela ansiktet och rör på kroppen) – gillande, roligt <i>Nää</i> – ogillande	<b>Fritid, ledsagare</b> – Vet ej (Tittar noga på den han pratar med) (Ler) (Svänger på kroppen och ser väldigt glad ut) – när man pratar om något väldigt roligt.	<b>Kortis</b> - Ja (Ser jätteglad ut, tar upp händerna till ansiktet) – när det är något han gillar starkt (Lägger huvudet på sned och tittar intensivt) - mindre iver över det man talar om (Ignorerar samtalspartnern, ser arg ut, skrynkligt ansikte) - när det är något han ogillar
<b>Att uttrycka känslor och visa vem man är</b>			
<b>7. Brukar N.N. uttrycka sk grundläggande behov?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja ? <i>Tajs äta</i> – När ska vi äta? Kan fråga direkt efter maten. Frågan verkar inte höra samman med hunger. (Blek, hängig och håglös) – trött. Talar aldrig om att han är trött eller har ont. (Har stora ögon och klämmer sig) - smärta	<b>Skola</b> – Nej. <i>Äta fissa</i> – Äta fisk. Man tolkar inte detta som uttryck för hunger utan att William ser maten som en aktivitet. Nämnar inte att han behöver gå på toa, är törstig eller är trött. Det syns på W när han är trött.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Nej För att få reda på om William är törstig får den vuxne fråga honom.	<b>Kortis</b> - Nej Har aldrig sagt att han är hungrig trött eller törstig. Den vuxne kan fråga W om han är törstig och vill ha något att dricka, W svarar då ja.
<b>8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja (Kryper iväg och smäller igen dörr) – arg <i>Fy / Bajs / Fan</i> – svordomar, ilska (Ler och småskattar) - glad Grimaser visar olika sinnestämningar.	<b>Skola</b> – Ja Ser oftast glad, nöjd och belåten ut. (suckar djupt och visar med mimik och kropps rörelse) – när något är pest Drar sig tillbaka / kropps rörelse – när han inte vill ha uppmärksamhet i klassen	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja <i>Bäbis</i> – Arg, till ledsagaren. (Ler och det spritter i kroppen) - Glädje över att något ska hända t.ex. besök av mor/farföräldrar. (Skriker) – arg	<b>Kortis</b> – Ja (Skrynklar ansiktet/pannan) – arg (Skiner med hela ansiktet) – glädje (Sticker iväg) - arg { <i>Bäbis</i> (gör arg grimas och fräsande läppjud)} - när den vuxne är löjlig och transar Visar mest med mimik. Låtsas bli arg och ledsen när han inte får sin vilja igenom. Låtsar att han gråter, ser arg ut.
<b>9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?</b>			
<b>Hemma</b> - Ja <i>Mamma bå, mamma ut</i> – Gå ut! <i>Nej</i> (Kastar grejor) (Lägger armarna i kors och ser sur ut) (Kastar sig bakåt och stirrar)	<b>Skola</b> - Ja { <i>Nää</i> (suckar)} – Vill inte, t.ex. på gymnastiken. (Smiter undan eller kör in igen) - då han blivit tillsagd att gå ut. <i>Nej</i> – i undervisningssituation när han inte vill. (Flyr undan / iväg) – när det är något han inte vill.	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja <i>Vill inte</i> – När man ska gå på toa <i>Inte mer</i> – Vill inte rida mer	<b>Kortis</b> – Ja { <i>Nej toa</i> (sticker iväg)} – När han inte vill gå på toa <i>Nå affa</i> – Vill inte duscha <i>Nå bå ut</i> – Vill inte gå ut (Håller i hjulen till rullstolen, så att den knappast går att rubba)
<b>10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?</b>			
<b>Hemma</b> - Ja Visar ledsagare fel väg hem. Gömmer den utvalda godnattboken under kudden. Gör tvärtomsaker och fel saker.	<b>Skola</b> - Ja Gör gärna tvärtomsaker. Hänger gärna på när de andra busar, startar sällan själv bus. Tar saker på bus	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja På väg till fiket, säger maräng, maräng, trots att han vet att han inte får äta detta. Skattar när Pernilla sagt att han inte får äta detta. Kan förstå och svara på skämt. PEK i fel riktning - leder på "fel" väg när man är ute och går.	<b>Kortis</b> – Ja Visar <b>bilden</b> på <b>LAGA MAT</b> strax efter det man ätit. Låtsas bli ledsen och sur när det inte blir matlagning direkt. Sticker iväg med rullstolen för att bli jagad.
<b>11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasivärld/drömvärld?</b>			
<b>Hemma</b> – Nej William brukar sitta och plocka med <b>bilderna</b> på sina klasskamrater, är det fantiserande?	<b>Hemma</b> – Nej Uppskattar att spela teater i skolan och att då vara utklädd.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Nej Med hjälp av sin almanacka kan han visa att snart är det jul. Kan visa i leksakskatalog vad han önskar i julklapp.	<b>Kortis</b> - Nej

<b>Söka information och ställa frågor</b>			
<b>12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat – förnekad?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja <i>Appa ajsa måå</i> – Åka taxi imorgon? <i>Äta pita ni</i> – Ska vi äta pizza idag? <b>Bild</b> på almanackan ovanför sängen – frågor om vad som ska hända	<b>Skola</b> - Ja <b>GYMNASTIK</b> – Ska vi ha gympa idag <i>Vie sjuk</i> – Är Viveka sjuk? <i>Äta fissa</i> – Vad är det för mat idag?	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja <i>Lalla oaffa</i> – Handla godis? <b>Bild</b> används för att ta reda på vad som ska hända, t.ex. om man ska åka buss eller taxi.	<b>Kortis</b> – Ja <i>Äta nu</i> – Ska vi äta nu? <i>Fita nu</i> – Ska vi fika nu? <i>Alla äffa?</i> – Handla godis, när man ska gå ner på stan. <b>LAGA MAT</b> – Ska vi laga mat? <b>MAT</b> – Ska vi äta nu?
<b>13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja <i>Tajs</i> - "stans", frågeord för när. Tidigare även för var. <i>Tajs titta teje</i> – När ska vi sätta på / titta på TV. PEK (på köksklockan) – Frågeord för framtid, När blir det jul? { <b>SIMBASSÄNG tajs</b> } – När ska jag bada i badhuset?	<b>Skola</b> – Ja <i>Påpajs</i> – Kortis? När ska jag till kortis Använder ofta sina <b>bilder</b> (schema) för att fråga Vad händer sen? Vill få bekräftat att andra vet det han vet och ett sätt att hålla samtalet igång.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja <i>Vad äta?</i> – Fråga introducerad av Pernilla, för att fråga vad man ska äta.	<b>Kortis</b> – Ja <i>Äta fissa</i> – Vad ska vi äta?
<b>14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja {(Ser frågande ut) <i>mmm</i> } – Vill veta mer ofta i samtal om konkreta saker, vad man ska göra eller vad som händer imorron. (Ritar cirklar med pekfinger) – vilken tangent ska jag trycka nu	<b>Skola</b> – Nej	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja (Ser frågande ut) – vill veta mer	<b>Kortis</b> - Nej
<b>15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja <i>Å de</i> – Vad är det? Vanlig fråga när William var 2 – 3 år. <i>Lalla bi</i> – Lastbil? Fråga när man hör motorljud när man är ute och går.	<b>Skola</b> – Nej	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja Vill ha <b>bild</b> på nya främmande saker, t.ex. skyltfönster med Halloween saker. Visar vad han är intresserad av genom att PEKA.	<b>Kortis</b> – Nej PEkar på föremål, vill att den vuxne ska titta. Svårt att då veta vad W menar.
<b>Förmedla information, berätta och svara på frågor</b>			
<b>16. Brukar N.N. svara (bekräfta-neka) om du ställer en ja/nej fråga?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja <i>La</i> – Ja <i>Nej</i> – Nej (Nickar) – Ja svar ibland	<b>Skola</b> – Ja <i>La</i> – Ja <i>Nej</i> – Nej (Nickar) – Ja svar (Gör handrörelser) – för att förstärka ja/nej	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja <i>La</i> – Ja <i>Nej</i> – Nej (Suckar och stönar) - När Pernilla upplevs som jobbig, när hon ställt för många frågor.	<b>Kortis</b> – Ja <i>La</i> – Ja <i>Nej</i> – Nej (Nickar) – Ja svar ibland (Skakar på huvudet) – Nej svar ibland
<b>17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja Svarar alltid med tal. Som svar på fråga "Vad har du gjort i skolan?" används pratapparat ibland.	<b>Skola</b> – Ja Svarar alltid med tal. De frågor som ställs är frågor där man vet att man kan förstå och tolka svaren. Tecken används främst för färger och veckodagar.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja Svarar med både tal och <b>bild</b> . { <i>Momoffa BILD</i> } - Svar på frågan "Vem var här igår". (Visar videoband med Lejonkungen) – Svar på frågan "Vilken film ska vi se".	<b>Kortis</b> – Nej Man undviker frågeordsfrågor, man är rädd för att inte förstå svaret.
<b>18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?</b>			
<b>Hemma</b> – Ja (Kryper iväg och hämtar <b>bild</b> på mormor och morfar) – när man talar om morföräldrarna För att William ska delta i samtal måste man vända sig direkt till honom.	<b>Skola</b> - Nej	<b>Fritid, ledsagare</b> – Nej	<b>Kortis</b> – Nej

Översikt – William

19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?			
<b>Hemma</b> – Nej ? Verkar inte ha kommit på idén att det går att berätta saker. Kan ibland via föremål visa att något hänt. Trasig byxa – jag ramlade idag.	<b>Skola</b> – Nej ? Använder pratapparaten på morgonen för att berätta vad han varit med om (under förutsättning att den ligger framme, i knät). För att William ska berätta krävs att någon ställer direkt fråga.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja Pratapparat används för att meddela olika saker, oftast efter att Pernilla frågat efter om det finns något på pratis. William kan ta fram och visa papper från skolan, något han varit med om. Visar även med <b>bild</b> .	<b>Kortis</b> – Nej Har vid enstaka tillfällen velat få fram pratapparat eller digital kamera för att visa bilder.
20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?			
<b>Hemma</b> – Nej	<b>Skola</b> – Nej	<b>Fritid, ledsagare</b> - Nej	<b>Kortis</b> – Nej
<b>Missförstånd</b>			
21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?			
<b>Hemma</b> – Ja (Ser arg ut) (Drar i den vuxne) <i>Fy mamma</i> Märker omedelbart då den vuxne inte förstått eller inte lyssnat. Missförstånd klaras upp genom att William ombeds upprepa eller förtydliga på annat sätt. Den vuxne ställer ja/nej frågor. Ibland resignerar W verkar hålla med om vad som helst. {(Kryper iväg) <i>mamma bå!</i> } – Kom ska jag visa!	<b>Skola</b> – Ja Uppfattar att den andre inte förstått vad han sagt. Den vuxne ber honom då säga eller visa. William kan då köra iväg och visa på <b>bild</b> eller sak, teckna eller säga. När man inte kan reda ut vad det är frågan om ger han gärna upp.	<b>Fritid, ledsagare</b> - Ja William ger inte upp lika lätt som tidigare, då stor suck. Pernilla försöker nu få William att säga en gång till, att teckna eller att visa med <b>bild</b> när hon inte förstår. Tecken används även om Pernilla har svårt för att känna igen hans tecken.	<b>Kortis</b> – Ja Ser besviken ut när den vuxne inte förstår. Ger fort upp. Kan ibland skratta åt "tokiga" tolkningar av det som den vuxne trott att han sagt. W ombeds att säga på annat sätt. Den vuxne ställer ja/nej frågor för att förstå vad som sagts.
22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något som han inte förstår eller uppfattat?			
<b>Hemma</b> – Ja Frågar om Formulerar om sin fråga som ett förslag. Förtydligar sitt tal med tecken, <b>bild</b> eller genom att peka på föremål.	<b>Skola</b> – Nej Frågar inte själv, ofta är kamraterna snabbare och har då redan ställt de frågorna.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Nej Pernilla märker snabbt när William inte förstår. Frågar då; "Förstod du"? William svarar då; "Nej" och Pernilla förklarar om på ett annat sätt.	<b>Kortis</b> – Nej Kan se ut som ett "frågetecken" genom att titta lite extra på den vuxne som då förtydligar sig.
<b>Övrigt</b>			
23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?			
<b>Hemma</b> – Ja och nej Behöver oftast påpuffning för att säga; <i>Hej</i> <i>Tatt!</i> – Tack, (Ler) – om någon annan kontaktar honom först.	<b>Skola</b> – Ja { <i>Hej</i> (ser glad ut)} - Oftast svar på annans hejande.	<b>Fritid, ledsagare</b> – Ja <i>Hej Hej då</i> {(Vinkar med handen) <i>Hej</i> } Hejar på kompisar. På stamfiket hejar han alltid när han kommer in.	<b>Kortis</b> – Ja <i>Hej</i> <i>Hej då</i> (Vinkar med handen) Hejar på personal och på kompisar

Bild är markerad med **fet stil**.

Transkription för AKK, enligt von Tetzchner och Hygum Jensen.

Talat språk anges med kursiv stil
"Talande kommunikations hjälpmedel, digitalt eller syntetiskt tal" anges med kursiv stil och citationstecken
TECKENKOMMUNIKATION anges med versaler
GRAFISKA SYMBOLER/BILDER anges med versaler i kursiv stil
Då en bild eller ett tecken behöver översättas med flera ord används bindestreck, DU-OCH-JAG
"Tolkningar eller översättningar" av teckenkommunikation eller grafiska bilder skrivs med citationstecken och parenteser. "ja" (nickar). Inom parentes beskrivs också mimik, kroppsspråk, blickar, pekningar, gester etc. (Tar i hand)
{ ... } Klamrar används då flera kommunikationssätt används samtidigt { <i>mamma MAMMA</i> }

## Översikt - Oskar

<b>Påverka och styra</b>		
1. Brukar N.N. välja mellan olika aktiviteter, föremål eller person?		
<b>Hemma</b> – Ja <i>Den är inte smutsig, den är ren</i> – vid val av tröja på morronen. Accepterar oftast det som finns framme.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Nu kör vi det hållet</i> – Väljer väg till jobbet. <i>Vill inte hjälpa till med saften</i> - { <b>SOLBRITT</b> Ringa SolBritt } – Använder många gånger bild som stöd när han ska säga något men inte kommer på vad han ska säga. Bilden kan vara en av hans egna eller något han hittar i en tidning.	<b>Kontaktperson</b> - Ja När han typ väljer dricka säger han vad han vill ha. Frågar man "antingen eller" så säger han alltid vad han vill ha.
2. Brukar N.N. då han behöver eller saknar något fråga efter det?		
<b>Hemma</b> – Ja (Viftar med gaffeln) – när bestick saknas på matbordet <i>Det är slut</i> – när schampo är slut <i>Inte hittat nyckeln</i> – när nyckeln är borta	<b>Jobbet</b> – Ja Om han glömt något hemma frågar han efter det, t.ex. nycklar eller andra vanliga saker. Saker som han inte har så ofta, då måste han sitta och tänka, kan i såfall ha hjälp av <b>bild</b> .	<b>Kontaktperson</b> – Ja Om han inte hittar sina grejer, säger han ifrån. Oftast går han själv och letar opp det han vill ha.
3. Brukar N.N. be Dig eller någon annan att göra något, utföra en särskild handling eller aktivitet?		
<b>Hemma</b> – Ja <i>Söner</i> – Fjärrkontrollen till TVn är trasig, vill att personalen ska laga den.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Sakta Gunnar</i> – Ber chauffören köra sakta. <i>De andra brukar köra mig till dörren</i> – När Gunnar medvetet släpper av honom 500m hemifrån. <i>Du ska ringa Arne.</i> <i>Jag vill sitta själv</i> – Vill bli lämnad ifred. <i>Men titta riktigt noga.</i> <i>Kan du inte ta och tvätta mina glasögon också?</i> <i>Du går dåligt. Du får sitta därframme</i> – Uppmaning till medpassagerare. <i>Ska vi gå och köpa det?</i> Stöder sig mycket på <b>bild</b> för att påverka. När det är något han vill har han ofta bilderna med sig i handen.	<b>Kontaktperson</b> – Ja <i>Hjälpa mig, kan inte, magen är för stor</i> - ber om hjälp, dra upp dragkedjan i jackan eller hjälp med livremmen.  Har inte så stora önskingar om vad man ska göra eller något som han vill ha. Krävs att samtalspartnern frågar.
<b>Uppmärksamhet – kontakt och samspel</b>		
4. Brukar N.N. be om din eller någon annans uppmärksamhet?		
<b>Hemma</b> – Ja (Går försiktigt, smyger, fram till den han vill prata med) <i>Mm tatis gott det</i> – kommentar till matlagning, kokande potatis <i>Oh, va fint det</i> – kommentar till mat i ugnen	<b>Jobbet</b> – Ja (Går fram till den han vill prata med) <i>Oh + förmamn!</i> <i>Åh, fina blommor idag, Gunnar!</i> <i>Fina kläder</i> – Tidigare ofta som start i samtal, nu mer varierat. Har börjat använda kroppsrörelser viftar och vinkar, spexar, för att få uppmärksamhet.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Går fram till personen han vill prata med. Tar ibland tag i personen, ställer sig på ett sådant sätt att han får den andre personens uppmärksamhet. Vill in direkt i samtalet för att berätta något. Vill va' i centrum.
5. Brukar N.N. skapa och upprätthålla kontakt i samspel?		
<b>Hemma</b> – Ja Man kommunicerar och pratar en del med varandra plus att man spexar och boxar. Envägskommunikation inte ovanligt, gammal vana från förr. Uppmaningar och tillsägelser från personalen, om t.ex. måltider och tandborstning.	<b>Jobbet</b> – Ja Har tidigare varit mycket beroende av att samtalspartnern ställt frågor. Nu mer aktiv i samtal, berättar och kommenterar. Tidigare några få ofta återkommande samtalsämnen. Ville då också gärna ha en känd person som stöd i samtal med nya människor. Använder mycket med <b>bild</b> för att styra kontakt och samspel. Kan under ett samtal gå och leta rätt på <b>bilder</b> , kommer sedan igen i samtalet har hittat ordet och vet vad han ska säga. Har börjat med mycket kroppsrörelser för att uppehålla kontakt och samspel.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Oskar kan vara den som berättar och Ellen är då den som säger jaha/nää och ställer enstaka frågor.
6. Brukar N.N. ge feedback/återkoppling när ni samtalar?		
<b>Hemma</b> – Ja (Hummar lite grann ibland) Ibland kan man inte vara säker på att det man sagt gått hem, det verkar som om man talar för döva öron.	<b>Jobbet</b> – Ja Lyssnar mycket. Man kan se på blicken om han "är med". "Tom" blick så lyssnar han inte. Visar med ansiktsuttryck vad han tycker om det som sägs. Upprepar orden i det som berättats, som ett slags stolpar.	<b>Kontaktperson</b> – Ja (Leende) – visar att han uppfattat Visar genom att säga några ord eller hel mening att han lyssnar och är med.

Översikt – Oskar

<b>Att uttrycka känslor och visa vem man är</b>		
<b>7. Brukar N.N. uttrycka sk grundläggande behov?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja Talar om när han är trött eller har ont i benen. Kommer ibland ut i köket och säger att han är hungrig eller vill ha något att dricka.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Jag är min själ trött. Jag orkar inte.</i> DRICKA Man har hela sekvenser med <b>bilder</b> som visar t.ex. törstig, dricka.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Kan säga att det är varmt, att han fryser eller att han behöver gå på toa. Ont i halsen betyder att han har ont någonstans. Kan då även betyda att han mår illa. Säger sällan eller aldrig att han är hungrig eller törstig.
<b>8. Brukar N.N. uttrycka känslor, attityder eller upplevelser?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja (Sitter och ser trumpen ut) – riktigt trött <i>Jag vill inte</i>	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Oskar ledsen.</i> <i>Du är dum, du är tradig</i> Visar med kroppsuttryck, mimik och ljudande. Hämtar även grejen (föremål) för att visa orsak till varför något är så viktigt för honom. Visar mer känslor nu jämfört med tidigare, även gråt. Även bilder kan framkalla känslouttryck. <b>Bilder</b> som visar känslouttryck används om stöd för att tala om känslor.	<b>Kontaktperson</b> – Ja (Leende) – glad (Mörk i ögonen) - arg Kan säga att inte tycker om vissa personer. Blir irriterad.
<b>9. Brukar N.N. protestera mot någon eller något?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja <i>Jag vill inte</i> (ser verkligen trumpen ut) – vill ej gå till jobbet Åskväder kan förekomma, när Oskar inte vill alls. Stirrar då tomt framför sig och ser verkligen trumpen ut.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Jag skiter i detta</i> – När han är trött och inte vill diska. <i>Jag vill inte jobba idag.</i> Tidigare protesterade Oskar genom att ta till knytnävarna. Nu använder han mycket kropps rörelser och gester. Uttrycker sig med tal om han inte kommer på detaljen visar han med <b>bild</b> eller på föremål. Använder våld vid enstaka tillfällen om omgivningen inte förstår vad han menar.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Kan protestera då det är vikarier hemma på boendet.
<b>10. Brukar N.N. skämta och skoja med dig eller någon annan?</b>		
<b>Hemma</b> - Ja (Boxas eller kittlas med personalen) Man skämtar för det mesta med varandra.	<b>Jobbet</b> – Ja { <b>VÄLLT-STOL</b> + <i>så gör jag när jag blir arg</i> } { <b>BILDER-FRÅN-TRÄDGÅRDEN-NÄR-MAN-GRÄVER</b> + <i>Efter den här bilden ramla Gunnar!</i> } Berättar roliga händelser från jobbet, berättar historien med <b>bilder</b> . "Får ihop det" med hjälp av bilderna. Har annorlunda bilder med roliga kroppsställningar, används som inspiration till charader. Spelar full när man talar om alkohol.	<b>Kontaktperson</b> – Nej
<b>11. Brukar N.N. låtsas, fantisera, leka rollek eller på annat sätt skapa en egen fantasivärld/drömvärld?</b>		
<b>Hemma</b> - Nej	<b>Jobbet</b> – Ja Spelar rollspel med stenfigurer tillsammans med de andra på jobbet. <b>Önska - Vilja ha</b> <i>Ja en sån skulle jag vilja köra</i> – När man ser en trehjulig scooter med tak. <i>Så vill jag också se ut</i> – När jobbar kompiserna fått nya glasögon. Har önskemål om vad han vill ha och vart han vill resa. Vill ha en speciell cykel som ska se ut på ett särskilt sätt. Behöver ha bilder för att kunna önska eller drömma om vad han vill göra. Drömmer om en egen brevlåda med namnsskylt och egen nyckel.	<b>Kontaktperson</b> – Nej <b>Önska - Vilja ha</b> Önskar sig presenter, t.ex. klocka i födelsedagspresent. Ser fram emot semesterresor.
<b>Söka information och ställa frågor</b>		
<b>12. Brukar N.N. ställa ja/nej frågor eller på annat sätt vilja få något bekräftat – förnekad?</b>		
<b>Hemma</b> – Ja <i>Blir det kaffe sen?</i> Frågar mest om mat.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Såg du nå't?</i> <i>Är Anna sjuk?</i> <i>Blev han sur?</i> <i>Skulle de inte baka?</i> <i>Är det idag Cecilia skulle komma?</i> <i>Kan vi inte börja jobba nu?</i> <i>Diskade jag inte igår?</i> – När Oskar kommer till jobbet och upptäcker att han inte diskat dagen innan. <i>Vet du vad vi åt igår?</i> <i>När ska vi åka till trädgården?</i> Använder ibland <b>bild</b> som stöd, särskilt då man på morgonen går igenom dagens och gårdagens händelser.	<b>Kontaktperson</b> – Ja <i>Är det kaffe nu?</i> När Ellen reser sig ur TV-soffan. <i>Ska vi äta?</i> – När Ellen börjar greja i köket. Börjar fråga först när det händer nånting.

Översikt Oskar

13. Brukar N.N. ställa frågeordsfrågor eller på annat sätt vilja få information om något eller någon?		
<b>Hemma</b> – Nej	<b>Jobbet</b> – Ja Vad gör Anna? Var är Jönsson? Vad är det för middag idag? Varför har du en sån? Varför gör han det? Vad är den till? Va' fan har du? Frågar mycket nu. <b>Bilder</b> är med hela tiden, "får polletten att ramla ner" hjälper Oskar igång att prata.	<b>Kontaktperson</b> – Nej
14. Brukar N.N. vilja ha ytterligare information om något?		
<b>Hemma</b> - Nej	<b>Jobbet</b> – Ja {Varför det? bild} - När man sitter och tittar på <b>bilder</b> frågar Oskar och vill veta mer konkret om saker. Frågar mer då man har <b>bilder</b> framme.	<b>Kontaktperson</b> – Nej Kan se frågande ut, men frågar inte något om det som sagts.
15. Brukar N.N. fråga efter namn på föremål/företeelser eller fråga vad ord betyder?		
<b>Hemma</b> - Nej	<b>Jobbet</b> – Ja Vad är den till? - När det gäller saker han aldrig sett, frågar han ofta vad det är, vad de har för funktion. Det är precis en sån som jag har på bild i pärmen. Oh, det är samma dan bil som SolBritt har och sån har jag på mina bilder. Det är likadan som bilden jag har på din gamle bil. Pekar på saker ute och säger att han har det på <b>bild</b> . Vet precis vad man har <b>bilder</b> på och inte. Önskar <b>bilder</b> av sådant de inte har på <b>bild</b> , t.ex. polis. Kan leta länge efter en <b>bild</b> när det är något han vill tala om.	<b>Kontaktperson</b> – Nej Är intresserad och nyfiken på dator men frågar sällan vad saker är eller hur de fungerar.
<b>Förmedla information, berätta och svara på frågor</b>		
16. Brukar N.N. svara (bekräfta-neka) om du ställer en ja/nej fråga?		
<b>Hemma</b> - Ja {Jaa (nick)} Nej Berättar ofta lite mer än bara svara ja/nej	<b>Jobbet</b> – Ja Ja Nej Kompletterar ofta "ja"-svar med att peka på <b>bild</b> , säga något i ord eller att visa med gest.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Ja Nej Nickar respektive skakar på huvudet.
17. Brukar N.N. svara då du ställer en frågeordsfråga?		
<b>Hemma</b> – Ja Svarar oftast med tal, tecken och mimik, men inte alltid. Ibland kan man kamma noll.	<b>Jobbet</b> – Ja Ser du inte, jag är rent gråhårig – Svar på "Hur kan du säga att du är gammal?". Ja, så ser jag på Tv, där är reklam emellan åssä kommer verkligheten – Svar på "Varför ser du det som reklam". Om Pictogrambilder kontra foton i bildsekvens på datorn. Laga den – Svar på "Vad ska vi göra med den?".	<b>Kontaktperson</b> - Ja Berättar när man ställer frågor, t.ex. vad han gjort på jobbet eller han ska på semester.
18. Brukar N.N. kommentera eller anknyta till något som sägs i ett samtal?		
<b>Hemma</b> - Ja	<b>Jobbet</b> – Ja Ja, ja du har klippt dig, det skulle nog jag också göra - När någon pratar om frisörbesök. Kommenterar och ifrågasätter mycket. <b>Bild</b> för att knyta an till det som sägs.	<b>Kontaktperson</b> - Ja
<u>Kommentar i situationen</u> Nu är det slut igen - när de visar texter innan eller efter en film på TV	<u>Kommentar i situationen</u> Kommenterar vad han ser när han är på väg till jobbet. Jo, detta har varit en skola – Oh, vad ful den kärringen är – Så ska det ju se ut – När man bytt ut vissna blommor. Så snygg skjorta du har, Ohlin – Till jobbkompis.	<u>Kommentar i situationen</u> Kommenterar och berättar vad som händer på TV'n, t.ex. att de skjuter eller att det liknar den och den.
19. Brukar N.N. ge information eller meddela något?		
<b>Hemma</b> – Ja Oh, oh, jag är hemma – När han kommer hem efter jobbet, har gått sista biten och är trött. Kan komma och berätta om vad som hänt på jobbet. Pratar ofta om Jönsson och jobbet. Kommenterar och berättar kring <b>bilder</b> som finns uppsatta på väggen i sitt rum.	<b>Jobbet</b> – Ja Jag sätter mig därbak, eftersom Kalle ska sitta därframme. Potatisen är uppe. Imorron åker jag på utfärd. <b>MÅTA BORD</b> – Oskar har bild som stöd när han pratar om vad man gjort dagen innan. Jag har rent för mycket grejor och bilder – När han städar på sitt skrivbord, går igenom sina bilder och kastar en del.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Berättar mest med tal men även med <b>bild</b> . Får han syn på en bild i en tidning som det rör något han har gjort eller ska göra så kallar han på Ellen. Så sätter han gärna ihop berättandet det med <b>bilder</b> .

Översikt – Oskar

20. Brukar N.N. berätta mer utförligt om något (en händelse han varit med om, en film han sett eller något annat)?		
<b>Hemma</b> - Nej	<b>Jobbet</b> – Ja Berättar om vad han gjort över helgen, t.ex. att han varit på kalas. Berättar om hur han ska laga sin cykel, har bilderna som stöd för att visa med kroppsrörelser de olika momenten (putsa, slipa etc.) Går och hämtar bild då han behöver. Att berätta utan stöd av bild går bra om det är sånt man alltid sysslar med. Ju mindre erfarenhet ju mindre man pratat om det, desto större behov av bild.	<b>Kontaktperson</b> – Ja Kan t.ex. berätta att han varit på semester, att de åkte båt samt vilka som badat.
<b>Missförstånd</b>		
21. Brukar N.N. upptäcka att du inte förstår det han försöker förmedla när han uttrycker sig ofullständigt eller säger fel?		
<b>Hemma</b> – Ja Blir orolig och irriterad när den andre inte förstår vad han sagt. Försöker då beskriva på annat sätt, vidga beskrivningen. Man får jämkna, försöka hålla sams ändå. Ofta rinner det ut i sanden.	<b>Jobbet</b> – Ja Tar med sig samtalspartnern och går och visar. Visar med <b>bild</b> , föremål, kroppsspråk eller gester.	<b>Kontaktperson</b> – Ja När samtalspartnern ej förstår vad Oskar sagt, upprepar hon vad hon tror att Oskar sagt. Är detta då fel säger Oskar; <i>Nej</i> . Oskar upprepar ett par ggr (ofta starkare röst) innan han ger upp. Oftast är det namn på nya personer som är svåra att förstå.
22. Brukar N.N. be om förtydligande då du sagt något som han inte förstår eller uppfattat?		
<b>Hemma</b> – Nej Då Oskar inte förstått kan han strunta i det, reagerar inte eller också gå undan. Mycket klingar ut av tidsbrist, mycket blir osagt och ogjort.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>Ah du är dum</i> – för att signalera att han inte förstått. Om man talar om nya saker som är svåra att förstå kan han fråga en gång till. <b>Bilder</b> används alltid för att förklara och gå igenom vad man gjort och vad som ska hända.	<b>Kontaktperson</b> – Nej När Oskar inte förstår brukar han se tyst och undrande ut. Om man då säg det på ett annat vis så förstår han. När han förstår kommer det en replik tillbaka.
<b>Övrigt</b>		
23. Brukar N.N. hälsa, presentera sig, uttrycka artighetsfraser när han träffar någon han inte träffat på länge eller en för honom helt främmande person?		
<b>Hemma</b> – Ja <i>Hej Olle!</i> Säger tack, t.ex i affärer. Kommer rakt upp och ner och snackar med människor, inte så mycket vad heter eller varifrån.	<b>Jobbet</b> – Ja <i>God morgon Jönsson</i> <i>Hej då Gunnar</i> { <i>Tack för idag "Tack"</i> (Tar i hand)} Hälsar på alla på jobb, men ställer inte frågor till alla. <i>Vad har du gjort?</i> <i>Har du sovit gott?</i>	<b>Kontaktperson</b> – Ja <i>Hej</i> <i>Hej då</i> Vill gärna hälsa med kram Frågar hur den andre mår eller vad som hänt om det märks att personen är förkyld, har plåster el.dyl.

Bild är markerad med **fet stil**.

Transkription för AKK, enligt von Tetzchner och Hygum Jensen.

<i>Talat språk</i> anges med kursiv stil
" <i>Talande kommunikations hjälpmedel, digitalt eller syntetiskt tal</i> " anges med kursiv stil och citationstecken
TECKENKOMMUNIKATION anges med versaler
GRAFISKA SYMBOLER/BILDER anges med versaler i kursiv stil
Då en bild eller ett tecken behöver översättas med flera ord används bindestreck, DU-OCH-JAG
"Tolkningar eller översättningar" av teckenkommunikation eller grafiska bilder skrivs med citationstecken och parenteser. "ja" (nickar). Inom parentes beskrivs också mimik, kroppsspråk, blickar, pekningar, gester etc. (Tar i hand)
{ ... } Klamrar används då flera kommunikationssätt används samtidigt { <i>mamma MAMMA</i> }